

**3-7 YAŞ EĞİTİM ALAN NORMAL
ÖĞRENCİLERLE, ZEKA YAŞI 3-7 YAŞ
EĞİTİLEBİLİR ÖĞRENCİLERİN
RESİMLERİNİN RENK, LEKE, ÇİZGİ
KULLANIMI BAKIMINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

**Ayşe Demir
(Yüksek Lisans Tezi)
Aralık 2005**

3-7 YAŞ EĞİTİM ALAN NORMAL ÖĞRENCİLERLE, ZEKA YAŞI 3-7 YAŞ
EĞİTİLEBİLİR ÖĞRENCİLERİN RESİMLERİNİN RENK, LEKE, ÇİZGİ
KULLANIMI BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

AYŞE DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Metin İNCE

Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Aralık 2005

ABSTRACT

This research has been undertaken to reveal and demonstrate that 'education of art' is not being fully utilized in the field of 'special education', yet. Not defined, yet, in the field of special education, education of art is not considered as a tool within the present situation. Following this concern, some equivalent student groups are formed in a primary school which gives special education to the students with mental disorders, in a nursery school, and finally in a public primary school. With these groups two different activities are applied. First students are wanted to draw pictures out of the story told. Secondly students are let free to draw whatever they want. These studies are evaluated according to some visual influence elements like lines, spots, stains, colors; also, participating students' behaviors are monitored.

At the end of this procedure some behaviors like self confidence, self definition, reinforcement in their cognitive perceptions are pinpointed as the behaviors that students, who need special education, should have. To achieve these behaviors; education of art as a tool should be considered as main, only this way, we can find the opportunity to utilize from education of art, in field of special education.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

.....'ın
.....
.....
.....başlıklı ..... tezi
.....tarhinde, aşğıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve
Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca,
.....Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi Olarak
değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı**İmza**

Üye (Tez Danışmanı):.....
Üye :.....
Üye :.....
Üye :.....
Üye :.....

.....
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Eğitimin toplumumuzda yaşayan her bireyin hakkı olduğu yasal düzenlemelerle de kabul edilmiştir. Eğitimin ancak bir bütün olarak uygulandığında verimli olacağı bilinmektedir. Eğitim sistemimiz içerisinde Sanat Eğitiminin önemi tam olarak yerini bulamasa da son yıllardaki olumlu tutumlar geleceğe dair umut vermektedir.

Eğitim kurumlarımız arasında yer alan ve özel eğitime gereksinimi bulunan öğrencilerin eğitim aldığı okullarda sanat eğitimi açısından durum çok farklı değildir. Sanat eğitiminin her bireyin gelişimine sağladığı olumlu katkılara özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin hayatlarında da ihtiyaç duyulmaktadır. Zaman zaman bir iletişim aracı görevini üstlenen, kişi üzerinde terapi sağlayan, algıyı güçlendiren, kişinin kendine güvenini artıran, toplumla birey arasında uyum sağlayabilen bir ders olarak sanat eğitimi özel eğitim alanında önemli bir rol üstlenmektedir. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin sanat eğitimi açısından, normal öğrencilerle aralarında benzer ve ayrılan yanlarını belirlemek; onlara verilecek eğitimin niteliğini artıracaktır. Bu gereksinimlerden yola çıkılarak, bu araştırma yapılmıştır.

Araştırmanın başlamasında ve tamamlanmasında bana akademik olarak destek olan, yol gösteren değerli hocam; Yrd. Doç. Metin İNCE' ye teşekkür ederim. Ayrıca her zaman yanımda olan aileme, ikinci ailem olan dostlarıma bana gösterdikleri güven ve ilgiden ötürü sonsuz teşekkürler. Bu araştırma sırasında sınıflarında çalışma imkanı sunan öğretmen arkadaşlarım Cemile YILMAZ, Necla SELEN, Ülkü TEKE'ye, çalışmalarım sırasında desteğini esirgemeyen Okul Müdürüm Alptekin EMİR'e teşekkürü borç bilirim. Son anda yardımına koşan Gülsen ÇOLAK'a sabrı için teşekkürler.

Beni uzaktan seyreden babam İsmail DEMİR'e hayatı boyunca bana verdiği emek için teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe DEMİR

Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 2000 Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim-İş Öğretmenliği
Bölümü

Lise: 1995 Kütahya Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi

İş

2000- Resim-İş Eğitimi Öğretmeni Bilecik İlköğretim Okulu ve İş Okulu

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: 1 Mayıs 1977

Cinsiyet: Kadın

Yabancı Dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	ii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
RESİMLER LİSTESİ	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	2
1.2. Amaç.....	3
1.3. Önem.....	4
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Sınırlılıklar.....	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Sanat Eğitimi.....	5
2.2. Sanat Eğitiminin Amacı.....	6
2.3. Sanatın ve Sanat Eğitiminin Gerekliliği.....	8
2.4. Eğitim ve Sanat Eğitimi İlişkisi.....	9
2.5.Özel eğitim.....	12
2.5.1.Özel Eğitimin Tanımı.....	12
2.5.2. Özel Eğitime Gereksinimi Olan Çocuklar.....	12
2.5.3. Zihinsel Engelliler.....	15
2.5.4. Eğitilebilir Zihinsel Engelliler.....	16
2.5.5. Eğitilebilir (Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği Olan) Çocukların Genel Özellikleri.....	17
2.5.6. Eğitilebilir Düzeydeki Öğrencilerin Ailelerinin Tutumları.....	20
2.5.7 Ülkemizde Özel Eğitim.....	20

2.5.8.Sanat Eğitimi ve Özel Eğitim İlişkisi.....	23
4. YÖNTEM.....	26
4.1. Araştırmanın Modeli.....	26
4.2. Evren ve Örneklem.....	26
4.3. Verilerin Toplanması.....	27
4.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	28
4.4.1. Ölçütler.....	28
4.4.2. Alt Ölçütler.....	28
4.4.3. Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir zeka yaşları 3-4 yaş olan ve eğitime devam eden normal anaokulu öğrencileri 3-4 yaş grubunun serbest resim çalışmalarını değerlendirme ölçütleri	29
4.4.3.1. Ölçütler.....	29
4.4.3.2. Alt Ölçütler.....	29
4.4.4. Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir, zeka düzeyi 6-7 yaş olan öğrencilerle, ilköğretim okulu I. Sınıf 6-7 yaş normal öğrencilerin “Mevsimler Kralının Doğum Günü” hikayesini anlatan resimlerini değerlendirme ölçütleri..	30
4.4.4.1. Ölçütler.....	30
4.4.4.2. Alt Ölçütler.....	30
4.4.5. Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir, zeka düzeyi 6-7 yaş olan öğrencilerle, ilköğretim okulu I. Sınıf 6-7 yaş öğrencilerinin serbest resim çalışmalarının değerlendirme ölçütleri	31
4.4.5.1. Ölçütler.....	31
4.4.5.2. Alt Ölçütler.....	31
5. BULGULAR VE YORUM.....	32
5.1. Eğitilebilir düzeyde zeka yaşı 3-4 yaş arası olan öğrencilerle, Anaokulu 3-4 yaş grubu öğrencilerinin “Terlikleri Kim Giyecek” masalını anlatan resimlerinin değerlendirilmesi.....	32
5.1.1.Çizgi Kullanımı Bakımından.....	35
5.1.2. Renk Kullanımı Bakımından.....	36
5.1.3. Leke Kullanımı Bakımından.....	37

5.2. Zihinsel yetersizliği bulunan zeka düzeyi 3-4 yaş olan eğitilebilir düzeydeki öğrencilerle, 3-4 yaş arası normal anaokulu öğrencilerinin serbest resim çalışmalarının belirlenen ölçütlere göre değerlendirilmesi.....	38
5.2.1.Çizgi Kullanımı Bakımından.....	41
5.2.2.Renk Kullanımı Bakımından.....	43
5.2.3.Leke Kullanımı Bakımından.....	44
5.3. Zihinsel yetersizliği buluna zeka düzeyi 6-7 yaş olan öğrencilerle, ilk-öğretim okulu I. Sınıf 6-7 yaş gurubu öğrencilerin “Mevsimler Kralının Doğum Günü” hikayesini anlatan resimlerinin belirlenen ölçütlere göre değerlendirilmesi.....	45
5.3.1. Çizgi Kullanımı Bakımından.....	49
5.3.2. Renk Kullanımı Bakımından.....	51
5.3.3. Leke Kullanımı Bakımından.....	53
5.4. Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir zeka düzeyi 6-7 yaş olan öğrencilerle, ilköğretim okulu I. Sınıf 6-7 yaş öğrencilerin serbest resim çalışmalarının belirlenen ölçütlere göre değerlendirilmesi.....	53
5.4.1. Çizgi Kullanımı Bakımından.....	56
5.4.2. Renk Kullanımı Bakımından.....	57
5.4.3. Leke Kullanımı Bakımından.....	59
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	60
6.1. Sonuç.....	60
6.2. Öneriler.....	63
7. EKLER.....	65
Ek-1.....	65
Ek-2.....	67
Ek-3.....	69
Ek-4.....	70
8. KAYNAKÇA.....	71

TABLolar LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1- Genel Eğitim ve Özel Eğitimin Amaçları.....	10
Tablo 2- Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitim Ortamları.....	14
Tablo 3- Dünya Sağlık Örgütü Verilerine Göre Özel Eğitim Gerektiren Bireylerin Yaygınlık Oranları.....	22
Tablo 4- Özel Eğitim Kurumu Okulları.....	23

RESİMLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Resim 1.....	33
Resim 2.....	33
Resim 3.....	33
Resim 4.....	33
Resim 5.....	33
Resim 6.....	33
Resim 7.....	34
Resim 8.....	34
Resim 9.....	34
Resim 10.....	34
Resim 11.....	34
Resim 12.....	35
Resim 13.....	35
Resim 14.....	35
Resim 15.....	39
Resim 16.....	39
Resim 17.....	39
Resim 18.....	39
Resim 19.....	39
Resim 20.....	39
Resim 21.....	40
Resim 22.....	40
Resim 23.....	40
Resim 24.....	40
Resim 25.....	40
Resim 26.....	41
Resim 27.....	41
Resim 28.....	41
Resim 29.....	46

Resim 30.....	46
Resim 31.....	46
Resim 32.....	46
Resim 33.....	47
Resim 34.....	47
Resim 35.....	47
Resim 36.....	47
Resim 37.....	47
Resim 38.....	47
Resim 39.....	48
Resim 40.....	48
Resim 41.....	48
Resim 42.....	48
Resim 43.....	48
Resim 44.....	48
Resim 45.....	54
Resim 46.....	54
Resim 47.....	54
Resim 48.....	54
Resim 49.....	54
Resim 50.....	54
Resim 51.....	55
Resim 52.....	55
Resim 53.....	55
Resim 54.....	55
Resim 55.....	55
Resim 56.....	55
Resim 57.....	56
Resim 58.....	56
Resim 59.....	56
Resim 60.....	56

1. GİRİŞ

Sanat insanın doğasında varolan bir olgudur. Zamanla farklı şekillerde ihtiyaç olarak karşımıza çıkar, bazen bir iletişim aracı, bazen de güzele olan gereksinimimizin karşılanmasıdır sanat. Sanatın hayatımızdaki önemi bu kadarla kalmaz, bireysel gelişimi destekleyerek toplumda sağlıklı bireylerin olmasını sağlayan bir olgudur. İnsan gelişimi üzerindeki olumlu etkileri sanatın eğitim programlarımızda yer almasını gerekli kılmıştır.

Sanatın salt yetenek işi olduğu, zeka gerektirmediği görüşü, okul programlarında yer alan sanat eğitiminin (Resim-İş dersi), yıllarca boş zaman etkinliği olarak görülmesi gibi olumsuz yaklaşımlar, sanat eğitime zarar vermiştir. Hızla gelişen ve değişen dünyada; algıyı güçlendiren, yaratıcılığı geliştiren, güven duygusunu artıran, öğrencilerin kendilerini tanımalarını sağlayan, estetik duyarlılığı geliştiren, kişinin sosyalleşmesine yardımcı olan bir ders olarak sanat eğitimi; eğitim sistemimizin her alanında yerinin başka alanlarla doldurulamayacağı ihtiyaçları karşılar. Sanat eğitimi yalnızca normal eğitim programlarında değil, özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin eğitim aldığı okulların programlarında da yer almaktadır. Sanat eğitiminin bireye sunduğu olanaklar ve özel eğitime ihtiyacı olan bireyin gereksinimleri düşünüldüğünde özel eğitim alanında sanat eğitimi önem kazanmakta. Normal eğitim alan öğrencilerin programları ve özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin programlarındaki öğelere bakıldığında farklılık görülmemekte, farklılıklar içerik ve uygulamada ortaya çıkmakta. Programlar uygulanacak hedef kitlenin özelliklerine göre uyarlanmalı ve buna göre biçimlenmeli. Araştırmada ele alınan eğitilebilir geri zekalı çocukların özellikleri düşünüldüğünde uygulanan program sistemli ve amaca yönelik olmalı. Eğitilebilir geri zekalı çocukların en belirgin özelliği geç ve güç öğrenmeleri, öğrendiklerini çabuk unutmalarıdır. Akademik anlamda pek başarılı olmamalarına karşın, beceri gerektiren çalışmalarda daha istekli ve başarılı oldukları görülmekte. Akademik içerikle bireyi sıkmadan, öğrenmeyi daha zevkli hale getirerek uygulanacak programlar bu çocukların öğrenmesini artıracaktır. Bu anlamda sanat eğitimi devreye girmekte, sanat eğitiminin öğrenilenleri uygulama olanağı sunması, bireyin kendini ifade edebilmesi, defalarca deneme yapabilmesi öğrenmeyi daha zevkli hale getirmekte. Özel eğitim alanında sanat

eğitimi; sanatsal olanı ifade etmek yerine, sanatın işlevsel yapısını ön plana çıkararak bireyin ulaşmak istediği hedef doğrultusunda ona yardımcı olabilmektir. Sanat eğitimi özel eğitim alanında amaçsal olarak farklılık gösterse de geçmişten bugüne bakıldığında sanatın ruh sağlığı ve tedaviye yönelik nitelikleri, ayrıca akademik becerilerin öğretilmesinde sanatın kullanılması var olan ve giderek yaygınlaşan bir olgudur.

Sanat eğitimi özel eğitimde olsun normal eğitim de olsun bireyin sağlıklı gelişimi için gerekli özellikleri barındıran bir derstir. Uygulama anlamında uygulanacak kitlenin iyi tanınması, özelliklerinin bilinmesi sanat eğitiminin her alanda verimliliğini artıracaktır.

1.1.Problem

Amerikalı Eğitim Bilimci John Dewey insanın temel gereksinimini şöyle açıklar; çevreyle ilişkide denge ve uyum sağlayarak büyümektir. Dünyada kendi ihtiyaçlarını karşılamada zorluk çeken, çevreyle uyumlu bir hayatı kuramayan beden, zihin ve sosyal beceri bakımından yaşıtlarına göre gerilik gösteren bireyler bulunmakta. Bu kişilerin sosyal yaşamda kendi kendilerine yetebilen bireyler olabilmeleri için eğitimleri önem kazanmaktadır.

Herhangi bir engellilik durumu olan veya üstün yetenekleri bulunan çocuklara verilen eğitimin geneline “özel eğitim” denilmektedir. Yaşıtlarına göre gerilik gösteren çocukların sistemli bir eğitimden geçirildikten sonra toplumda kendi ayakları üzerinde durabilen, üretken insanlar olarak hayatlarını sürdürdükleri, bugüne kadar eğitim almış ve hayata atılmış örneklerde görülmüştür. Bu araştırma kapsamında özel eğitimde orta düzeyde öğrenme yetersizliği bulunan eğitilebilir düzeydeki zekaya sahip çocuklar ele alınmıştır. Özel eğitime gereksinimi olan eğitilebilir düzeyde geri zekalı çocukların yaşıtlarından ayrılan noktaları; geç ve güç öğrenmeleri, genelleme yapamamaları, yaşıtlarının sadece izleyerek öğrendikleri konuları bile defalarca deneyerek öğrenebilmeleridir. Kendilerine güven duymazlar, dikkatleri dağıktır, soyut kavramları anlamakta zorlanırlar; bunun için somut olarak iş yapabildikleri derslere daha çok ilgilidirler. Kendilerini ifade etmekte zorlanırlar. Bu özellikler, özel eğitim gerektiren çocukların eğitimlerinde yaparak, yaşayarak öğrenmenin, defalarca deneme

olanağının olması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Eğitim sistemimiz içerisinde bu olanakları öğrenciye sunan sanat eğitimi (Resim İş dersi) özel eğitim alanında öğrencilerin zihinsel, bilişsel ve sosyal açıdan gelişmelerine yardımcı olmaktadır.

Özel eğitim alanında olsun, normal eğitim kurumlarında olsun sanat eğitimi; öğrencilere farklı bakış açıları kazandırmayı hedefleyen, güzeli tanıtmaya çalışan, öğrencinin sosyalleşmesini sağlayan, estetik beğeniyi geliştiren bir derstir. Sanat eğitimi diğer derslerle işbirliği içerisinde yürütüldüğünde, diğer derslerdeki bilgilerin kalıcı olmasını ve derslerin zevkli bir hal almasını sağlayabilir. Eğitimin ancak bir bütün olarak uygulandığında amacına ulaşabileceği de unutulmamalıdır. Sanat eğitiminin önemli bir diğer özelliği de bireysel eğitim olanağı sunmasıdır. Her öğrencinin birbirinden farklı olduğu düşünülürse, uygulanan eğitimin bireysel olmasının önemi daha iyi anlaşılabilir. Her öğrencinin gereksinimleri, ilgi alanları farklıdır. Bu farklılıklar öğrenmeyi de etkilemektedir. Bireysel farklılıkların dışında yukarıda da belirttiğimiz gibi zihinsel, bilişsel ve sosyal gelişim açısından öğrenciler arasındaki farklılıkların sanat eğitimine yansımalarının tespiti için bu araştırma da; “ 3-7 yaş normal eğitim alan öğrencilerle, zeka yaşı 3-7 yaş olan, eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin resimlerinin renk, leke, çizgi kullanımı bakımından karşılaştırılması” problem cümlesi olarak belirlenmiştir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı; 3-7 yaş normal eğitim alan öğrencilerle, zeka yaşı 3-7 yaş olan eğitilebilir düzeyde özel eğitim alan öğrencilerin resimlerinin renk, leke, çizgi kullanımı bakımından karşılaştırılması yapılmıştır.

Bu amaca bağlantılı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt amaçlar:

1. Eğitilebilir düzeyde özel eğitim alan 3-7 yaş grubu öğrencilerin resim dersine karşı tutumları, normal eğitim alan 3-7 yaş grubu öğrencilerine göre farklılık göstermekte midir?
2. Eğitilebilir düzeyde özel eğitim alan 3-7 yaş grubu öğrencileri ile normal eğitim alan 3-7 yaş grubu öğrencilerin resimlerinde çizgi kullanımı bakımından benzerlikler ve ayrılan noktalar nelerdir?

3. Eğitilebilir düzeyde özel eğitim alan 3-7 yaş grubu öğrencileri ile normal eğitim alan 3-7 yaş grubu öğrencilerin resimlerinde leke kullanımı bakımından benzerlikler ve ayrılan noktalar nelerdir?
4. Eğitilebilir düzeyde özel eğitim alan 3-7 yaş grubu öğrencileri ile normal eğitim alan 3-7 yaş grubu öğrencilerin resimlerinde renk kullanımı bakımından benzerlikler ve ayrılan noktalar nelerdir?
5. Eğitilebilir düzeydeki çocuklar ve normal eğitime devam eden öğrencilerin resim dersinde kendilerini ifade etme becerileri arasında farklılıklar nelerdir?

1.3. Önem

Bu çalışma özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların sanat eğitiminin uygulama aşamasında yaşlıları (zeka yaşı olarak) ile farklılık ve benzerliklerinin tespiti açısından önem taşımaktadır. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin normal öğrencilerden ayrılan noktaları eğitimcilerin ve ailelerin öncelikli fark ettikleri yanları olmuştur. Fakat özel eğitim gerektiren öğrencilerin normal eğitim alan akranlarından ayrılan noktaları olduğu kadar benzer yanları da bulunmaktadır. Bu araştırmada özel eğitim ve normal eğitim alan öğrencilerin sanat eğitiminin görsel ifade araçlarından olan çizgi, leke, renk kullanımı bakımından birbirleri ile benzer ve ayrılan noktalarının tespitine çalışılmıştır. Özel eğitim alanında sanat eğitiminin ve diğer derslerin daha etkili uygulanabilmesi için öğrencilerin benzer ve ayrılan noktalarının bilinmesi özel eğitim okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerine ve bu alanda çalışan farklı branştaki öğretmenlere kolaylık sağlayacaktır. Bu alanda daha önce yapılmış çalışmalar; Turgut Gerçek'in, "İlköğretim Okullarındaki İşitme Engelliler İçin Resim Eğitimi Programı ve Bu Programın İşitme Engelli Kişinin Resimsel Gelişimine Etkisi." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi EBE, 2003. Hülya Işık'ın, "Zihinsel Engelli Çocukların El Becerilerinin Gelişmesine Resim-iş Dersinin Katkısı İle İlgili Özel Eğitim Öğretmenlerinin Görüşleri." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi EBE, 2003. Bülent Salderay'ın, "Zihinsel Engelli Bireylerle Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Plastik Sanatlar Eğitimine İlişkin Görüşleri." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi EBE, 2001, olarak sayılabilir.

1.4. Varsayımlar

Bilecik Rehberlik Araştırma Merkezi'nden alınan verilere göre öğrencilerin zeka yaşlarının doğru olduğu ve karşılıklı guruplardaki öğrencilerin geçmiş yaşantılarının eşdeğerde olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamı Bilecik İlköğretim Okulu öğrencilerinden zeka düzeyi 3-4 yaş grubu olan 7 öğrenci ve İş Okulu öğrencilerinden zeka düzeyi 6-7 yaş olan öğrencilerden 8 öğrenci, Bilecik Ana Okulu 3-4 yaş grubu öğrencilerinden 7 öğrenci ile Bilecik Edebalı İlköğretim Okulu 1/ C sınıfı öğrencileri arasından 8 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sanat Eğitimi

Sanat, insan doğasının bir gereğidir. Toplumsal yaşamın boyut ve unsurlarından biridir. İnsan olmanın gereği, varlığının ifadesidir. Dolayısıyla insan yaşamında formal bir sanat eğitimi olmadığını düşünsek bile sanatsal belirtiler amatörce veya spontan bir şekilde, insanın doğasından kaynaklanan bir içtepi olarak kendini farklı alanlarda gösterecektir (Artut, 2002, s:97). Artut'un da yukarıda değindiği gibi sanat eğitimi doğrudan almadığımızda bile sanatın hayatımızda olması önemli. Fakat gelişen dünyada hiçbir şeyin rastlantılara bırakılmadığı bir gerçektir. Sanat eğitiminin kişiye kazandıracığı özellikler de rastlantılara bırakılmayacak kadar önemlidir.

Sanat eğitimi güzel sanatların tüm alanlarını içine almaktadır. Sanat eğitimi, görsel sanatlar, işitsel sanatlar, sözel sanatlar, yazın sanatları ve karma sanatları kapsamaktadır. Resim, heykel, seramik, mimari, grafik, fotoğrafçılık, film, müzik, tiyatro, opera, bale, sinema, televizyon, edebiyat gibi sanat alanlarının sanat tarihi, sanat

psikolojisi, sanat sosyolojisi, sanat ontolojisi, sanat coğrafyası ve topografyası, estetik sanat kuramları ve eleştirisi gibi kuramsal bilgi alanlarıyla sanat eğitiminin sınırını oluşturabiliriz.

Sanat eğitiminin bu kadar geniş kapsamı olsa da şu an eğitim programlarında sınırı daha dardır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın İlköğretim düzeyinde eğitim programında sanat eğitiminin karşılığı Resim-İş dersi olarak belirtilse de sanat öğretimi, temel sanat eğitimi, estetik eğitimi gibi kavramlarla da sıkça karşılaşmaktayız. Sanat eğitimi, görsel sanatların eğitimi ve öğretimi ile ilgilenir. Bu öğretimin kapsamı içinde plastik sanat etkinlikleri (uygulama), sanat yapıtı inceleme (eleştiri), sanat tarihi ve estetik yer alır.

Sanat eğitimi, bireyin tüm ruhsal ve bedensel eğitimi bütünlüğü içinde estetik kaygı, düşünce ve görüşlerinin geliştirilmesini, yetenek ve yaratıcılık gücünün oluşturulmasını, sanatsal değerlere hoşgörü ile yaklaşma çabasını esas alır (Artut,2002,s:98).

2.2. Sanat Eğitiminin Amacı

“İnsanlar, yaşamın anlamı nedir? Yaşam ne içindir? Soruları üzerinde yeterince düşünmeden, sanatın ve sanat eğitiminin amacı üzerinde gereksiz düşünceler üretmekten kaçınmalıdırlar.” Rudolf Arnheim'in bu sözleri neden sanat ve sanat eğitimi diye soranlara en iyi cevap olsa gerek.

Sanat eğitiminin amacı zaman zaman değişmiştir. Kimi zaman dengeli insanlar yetiştirerek toplumsal dengenin sağlanması amaçlanmıştır. Kimi zaman endüstrinin ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır. Kimi zaman da bir iletişim aracı olarak çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması beklenmiştir (Kırıçoğlu,2002). Sanat eğitimi; eskiden, bütün okul çocuklarına yeterli eğitim vererek gelecekteki profesyonelleri yetiştirmeyi ve özel yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlardı. Bu gün ise modern eğitimde; sosyal aktiviteler, mesleki bilgi, bireyin üretici konuma geçirilmesi ve boş zamanların değerlendirilmesi yanında, kişinin ruhsal açıdan rahatlaması gibi amaçlar ön plana çıkarmıştır.

Sanat eğitimi çocuğun duygularını, düşlerini görsel yolla ifade etmesini sağlar. Ayrıca içinde yaşadığı ortamdaki objeleri doğru algılama özelliği kazandırır. Estetik değerleri kazandırarak güzeli bulmasını sağlar. Sanat eğitimine görme eğitimi de diyebiliriz. Erbay, sanat eğitimine amaçsal yaklaşımları şu başlıklar altında inceliyor.

Kişiyeye yönelik amaçsal yaklaşımlar; görsel yolla algılamayı öğretmek, yaratıcılığı geliştirmek, kendini ifade etme yeteneği kazandırmak, mesleğe yöneltmek olarak özetlenebilir. Topluma yönelik amaçsal yaklaşımlar; sanatçı yetiştirmek, endüstriye hizmet etmek, sanat yöntemlerini geliştirmek, geleneksel değerlere ve estetiksel değerlere sahip çıkmak (Erbay,1997,s:17).

Sanat eğitimine bazen yaratıcılık eğitimi de denmiştir. Yaratıcılığın geliştirilmesi de sanat eğitiminin amaçları arasındadır. Yaratıcılık okuyarak öğrenilecek bir konu değildir. Her insanda yaratıcılık vardır. Fakat geliştirilmesi gerekir. Yaratıcılık uygulama ile geliştirilebilir. Çocukların yaratıcılıklarını ortaya çıkaracak, geliştirecek ortamlara ihtiyaçları vardır. Sanat eğitimi uygulamalı bir alan olarak bu konuda sınırsız fırsatlar sunar.

Sanat hemen hemen her dönemde bir iletişim aracı olarak görülmüştür. Sanat eğitimi de insana görsel bir dil kazandırır diyebiliriz. Sanatçı olsun ya da sanat eserini izleyen olsun, her ikisinin de bu dili bilmesi gerekir. Yoksa istenen iletişim sağlanamaz.

Erbay'ın da dediği gibi; öğrencinin görsel eğitim yoluyla kazanacağı biçim ve renk duyarlılığı, yaşamı boyunca kalacak ve gerek toplumsal, gerekse mesleki ve ekonomik davranışlarını, kısacası tüm yaşamını etkileyecektir. Bu nedenle sanat eğitimi yalnızca yetenekliler ve sanatçı olacaklar için değil, tüm insanlar için gereklidir. Bu eğitim; estetik bir çevre, aynı zamanda dengeli bir ruh sağlığı anlamına gelir (1997:24). Sanatın insanın doğasında var olan bir olgu olduğunu daha önce de söylemiştik. Kişi yaşantısında ulaşamadığı doyuma sanat yoluyla ulaşabilir. Üretmenin hazzını ve ufuklarını genişletmenin mutluluğunu yaşar. Kişinin kendini tanıyabileceği fırsatlar sunar sanat ve sanat eğitimi. Çocuğun kendini tanıması, yaşadığı dünyayı tanıması; kendine güvenini artıracak ve yaşama bağlılığını hiçbir zaman kaybetmeyecektir.

Son yıllarda yetişkinlerinde sanatsal faaliyetlere katılımlarında artış görüyoruz. Sanat eğitimi sayesinde yaşamlarında olmasını istedikleri, eksikliğini hissettikleri yönlerini geliştirmeye çalışıyorlar. Sanat eğitimi, Türkiye’de amaçlarını gerçekleştirmekte çeşitli sorunlarla karşılaşsa da eğitim alanında önde ülkeler bu dersin önemini kavrayıp programlarında gereken yeri vermektedirler.

2.3. Sanatın ve Sanat Eğitiminin Gerekliği

Güzel kavramının, insanoğlunun doğuştan getirdiği beslenme, büyüme, korunma, uyuma, üreme gibi temel kalıtsal bütünlüğü ile ve varlık örüntüsüyle açık seçik bir ilişkisi yok gibi gözükmektedir. Buna karşın, bu biyolojik yaklaşımın yanı sıra, gözümüzden kesinlikle kaçmayan bir diğer psikolojik olgu da insanoğlunun bütün tutum ve davranışları – bu tutum ve davranışlara ayırdığı zihinsel ya da zamansal süre bakımından- ele alınır, ağırlığının ‘güzel’e’ dönük eylemlerden oluştuğunun hemen fark edileceğidir (Erinç,1995,s:17). Yukarıda bahsedilen ilkel ihtiyaçlarımızı karşılamak her zaman birinci plandadır. Fakat Erinç’in de dediği gibi insanın örtünme gereksinimini karşılamak için üzerine bir gömlek almak istemesi, bu gereksinimi fark etmesi uzun sürmez fakat gömleği seçmesi oldukça uzun sürer. Bu şekilde baktığımız zaman karşımıza ‘güzel’ kavramı ilkel ihtiyaçların bile hemen yanında karşımıza çıkmakta.

Tabi ki; her güzel kavramı sanatın içinde yer alan güzel kavramı ile eşdeğer değildir (Erinç,1995). Güzellik, estetik gibi kavramları içinde barındıran sanat insanın fiziki gereksinimlerini karşılamıyor belki ama ruhsal gereksinimini karşıladığı kesindir.

Hegel, sanatı; “ruhun madde içinde görünümü” şeklinde tanımlar.

Herbert Read ise sanat için; “hayata uygulanan bir mekanizmadır. Onsuz varlıklar dengesini kaybeder. Toplumsal, ruhsal bir karmaşıklık içine girerler” diye açıklama getirir. Sanat toplumda sağlıklı insanlar olmasını sağlar ve sağlıklı insanlar da sağlıklı bir toplumu oluşturur (Read, 1981).

İnsan, toplumsal bir varlıktır. Doğası gereği içinde bulunduğu toplumda ve çevrede estetik bir düzen verme gerekliliğini her zaman hisseder. Bunun bir his olmaktan çıkarılıp bilinçli bir istek haline dönüşmesi de kaçınılmazdır. Sanat eğitimi burada devreye girmektedir. Evet güzellik, estetik insanın doğasında var, fakat bunun rastgele değil belli bir program dahilinde insanlara verilmesi gerekmektedir.

“Sanat eğitimi, öğrencilerin estetik duyarlılıklarını geliştiren, kendi güçlerini ve önemli görsel gerçekleri tanımaların da önderlik eden, düşünme güçlerini artıran, sosyal alışkanlıklarını geliştiren ve yaratıcı bireylerin oluşmasını sağlayan bir eğitim sistemidir” (Gökaydın,2002,s:21). Sanat eğitimi kişilere yalnızca sanatsal özellikler kazandırmaz. Sanat eğitimi kişilik bütünlüğünü sağlayarak, toplumsal bütünlüğü de sağlar.

2.4. Eğitim ve Sanat Eğitimi İlişkisi

Tansuğ'a göre; bir çocuk için, alfabedeki harf biçimleri düşünceyi somutlaştırırken; sanat biçimleri; düşünceyi ruhsal duyarlılıkla ortaya koyar (Tansuğ, 1993).

Eğitimin, geleceğin kalitesini artırmak için tek umut olduğunu söyleyen Heralt Mc Alından bu umuda giden yolun kendini gerçekleştirmeden geçtiğini belirtmektedir. Öğrenmeyi ve kendini gerçekleştirmeyi kolaylaştırmanın sanatsal dışavurum olduğunu savunmaktadır. Eğitim, kişinin davranışlarında, kendi yaşantıları yolu ile istedik ve bir dereceye kadar kalıcı değişimler meydana getirme sürecidir. Eğitimin ürünü ise, böyle bir süreç sonunda oluşan davranış değişimleri bütünüdür (Bloom, 1979,s:299). Sunulan eğitim sürecinde her öğrencinin istedik yönde bir davranış değişikliği göstermesini bekliyoruz. Hazırlanan programlar insanın kendine özgü farklılığı ve bireyselliği ile çelişen özellikler taşısa da eğitimin amacına ulaşabilmesi için az ya da çok davranış değişikliğinin olmasını beklemekteyiz.

İnsanda davranış değişikliği nasıl gerçekleşir sorusu akla geliyor. Öncelikle kişinin davranışını değiştirmeye gereksinin duyması gerekmekte. Bunun içinde kendini

tanınması ve ihtiyaçlarını bilmesi gerekir. Bu nokta da sanat ve sanat eğitimi devreye giriyor.

Sanat eğitiminin amacı; sanatın insanın özü ile bütünleşip gelişmesi, bireyin psikolojik farklılıklarını da gözeterek, ruhsal gereksinimlerinin doyurulması ve ruh sağlığı bakımından dengeli bir kişi yaratma çabasıdır (Erbay,1997,s:14). Sanat eğitimi, genel eğitimden farklı amaçlar gütmeyiz. Birleştikleri en önemli nokta eğitilmesini beklediklerinin insan olmasıdır. Bir diğer nokta da eğitimin bir bütün olarak ele alındığında başarılı olunacağıdır.

Genel eğitim ve sanat eğitiminin amaçları karşılaştırıldığında amaçlarında paralellik göze çarpmaktadır.

Tablo 1: Genel eğitim ve sanat eğitiminin amaçları

Genel eğitimin amaçları	Sanat eğitiminin amaçları
Kişiyi cesaretlendirmek	Kişiyi sanat deneyimleri yapmaya ve yaratıcılığını geliştirmeye cesaretlendirmek
Kültürel mirası taşımak	Artistik mirası geleceğe taşımak
Toplumda sosyal bilinci yerleştirmek	Topluma sanat değerlerini kazandırmak

Bugün ilk ve orta öğretim kurumlarında sanat eğitiminin dört temel ögesi vardır. Bunlar; Estetik, Sanat tarihi, Uygulama ve Eleştiri'dir. Bu öğelerin, çağdaş sanat eğitimi sisteminde öğrencilerin yaratıcı eylemini anlamlı kılacak; (gerek kuramsal, gerekse etkinlik bağlamında) araştırma- inceleme, sorgulama-yargılama mantığı üzerine kurulan bir yaklaşımı olduğu söylenebilir (Artut,2002,s.98).

Sanat eğitimi kişiyi, malzeme bilgisi ile donatarak, görme şekillendirme, yeteneklerini geliştirerek, eğitilmesini sağlayarak, heyecanı, imajı ve her türlü duyguyu pratiğe dönüştürür, öğrencinin imgelerini, hayal dünyasını çizdirerek duygularını geliştirir,

doğayı ve sanat eserlerini koruma, gözetme, sevdirmeye, sanat eserlerini tanıma özelliği kazandırır (Erbay,1997). Ayrıca sanat eğitimi, bireyin davranışını değiştirerek, öğrendiklerini en iyi şekilde uygulama olanağı sunar.

Eğitimin içinde sanat eğitiminin önemi her geçen gün daha iyi anlaşılrsa da bu önemin kavranmasına engel olan nedenlerden biri sanatın tamamen bir yetenek işi olduğu düşüncesidir. Bu kanı eğitim bilimci Gardner'ın "çoklu zeka kuramı" ile bir anlamda çürütülmüştür. Gardner, insanların yedi değişik öğrenme biçimlerinin olduğunu, (dil, mantık-matematik, müziksel-ritmik, görsel-uzamsal, bedensel-dokunsal, kişiler arası-sosyal, içsel-bireysel) insanların zeka bakımından birbirinden farklılık gösterdiğini, ayrıca sanatsal zeka formunun bulunmadığını belirtmiştir (Özsoy, 2003, s:90).

Öğrenme formundaki simgeler estetik anlamda düzenlenebilir demektir. Bu da kişinin bireysel kararı ya da kültürel karardır şeklinde açıklamıştır. Gardner, bir başka önemli noktaya da açıklık getirmiştir sanatın salt yetenekle ilgili bir usdışı alan ürünü olduğu kanısındır. Gardner bunu usun estetik anlamda bir başka boyutta çalışmasının ürünü olarak açıklar. Ve sanat, ne insanın gelişmesinde duygusal boşluğu dolduran, ne de zekanın eksik görüldüğü yerde kişiyi yetenekle ödüllendiren bir uğraş alanıdır. Görme algılama, kavrama, uygulama, estetik yargı, düşünme anlatım, duygu ve sezginin yer aldığı karmaşık süreç, zekanın sanatsal boyutta işlerliğinin bir ürünüdür (Kırışoğlu, 2002).

Sanat eğitimi bireyin sağlıklı gelişimi için gereklidir. Sanat eğitimi, eğitim sisteminin içinde yardımcı bir yan alan olarak zaman zaman görülse de çocuğun gelişiminde başka hiçbir alanla doldurulmayacak değeri kendinden özelliklere sahiptir. Sanat eğitimi, değerlerle düşünmeyi, bakmayı, baktığında görmeyi öğretir. Duyarlı olmayı, olaylara çok yönlü bakabilmeyi, yaratıcılığını kullanarak sorunları çözebilmeyi, üretmenin verdiği mutluluğu öğretir. Kendini tanımayı ve başardığını görerek kendine güvenmeyi öğretir. Bir bilim adamı gibi defalarca deneyerek doğruya ulaşmayı öğretir.

En önemli kısmı da bütün bu öğrenme süreçlerini kişinin bire bir yaşayarak öğrenmesidir.

2.5. Özel Eğitim

2.5.1. Özel Eğitimin Tanımı

Özel eğitim, akranları ile eğitim faaliyetlerini sağlıklı şekilde sürdüremeyen, desteğe ihtiyaç duyan çocukları kapsamakta. Özel eğitime muhtaç çocuklar beden, zihin, ruh, duygu, sosyal ve sağlık özellikleri ve durumlarındaki olağan dışı ayrılıkları nedeniyle normal eğitim hizmetlerinden yararlanamayan 4-18 yaş grubundaki çocuklar olarak tanımlanmaktadır (Özsoy, 1998, s:6). Ülkemizde özel gereksinimi bulunan öğrencilerin eğitimleri 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve buna bağlı olarak çıkarılan Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği'nde öngörülen esaslara göre yürütülmektedir. Eripek, özel eğitimi şöyle tanımlamakta; özel gereksinimi olan bireylerin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen bireysel olarak planlanan, sistematik olarak uygulanan ve dikkatli bir biçimde değerlendirilen öğretim hizmetlerinin bütünüdür (2005, s: 8).

Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim gereksinimlerinin karşılanabilmesi için özel olarak yetiştirilmiş personele, geliştirilmiş eğitim programlarına, yöntemlerine, özür ve özelliklerine uygun eğitim ortamına ihtiyaç vardır.

2.5.2. Özel Eğitime Gereksinimi Olan Çocuklar

Bütün çocuklar öğrenme özellikleri ve öğrenme yetenekleri yönlerinden birbirlerinden farklılık gösterirler. Bazıları hızlı, bazıları yavaş ve güç öğrenir. Bu farklılıklar öğrencinin genel eğitim içerisinde eğitim almasını engelleyecek boyutta ise özel eğitime ihtiyaç duyulmaktadır.

Özel gereksinimli çocuklar terimi, öğrenme ya da davranış problemleri gösteren çocukları bedensel ya da duyuşsal yetersizliği olan çocukları olduğu kadar zihinsel olarak üstün ve özel yetenekli çocukları da kapsamaktadır (Eripek, 2005,s:3).

Özel gereksinimi olan çocuklar, gösterdikleri yetersizliklere göre gruplandırılmışlardır. Bunlar;

- Zeka geriliği
- Öğrenme güçlüğü
- Duygu ve davranış bozukluğu
- İleri derecede çoklu yetersizlikler
- İşitme yetersizlikleri
- İletişim bozuklukları
- Görme bozuklukları
- Beden ve sağlıkla ilgili yetersizlikler
- Üstün zekalılar ve üstün yetenekliler (Eripek, 2005,s:5).

Özel eğitiminin ilk aşaması bireyi değerlendirme ve tanılama aşamasıdır. Özsoy; tanı (teşhis) bireyin özrüne ad koyma, derecesini ve bireyin bundan etkilenme durumunu belirlemedir diyerek tanılamıştır (1988, s:11). Tanılama ve değerlendirme her özür grubu için farklı yöntem ve araçları içerir. Tanılama deyince ilk akla gelen tıbbi tanılama olmakta, tıbbi tanılamayı hastaneler yapmaktadır Bunun yanında özel eğitim gerektiren bireyin eğitimine ışık tutan değerlendirme ise özel eğitim alanında daha çok önem kazanmaktadır. Bireyin durumunu ve özel eğitimde nelere dikkat edilmesi gerektiğini ortaya koyan değerlendirme (eğitsel tanılama) bireyin eğitimi açısından önemlidir. Tıbbi tanılamamanın dışında özel eğitim gerektiren öğrencilerin tanılanması ve değerlendirilmesini Rehberlik Araştırma Merkezleri yürütmektedir. Türkiye’de her ilde bir rehberlik araştırma merkezi bulunmakta. Rehberlik araştırma merkezleri, okullarda yaptıkları taramalarda ve rehberlik araştırma merkezine başvuran çocuklar üzerinde eğitsel tanılama yapar, uygun gördüğü öğrencileri gerekli okullara veya sağlık kuruluşlarına yönlendirir.

Ülkemizde özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin eğitimlerini Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi kurumlar, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı özel kurumlar, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı resmi kurumlar, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı özel kurumlar, Üniversite bünyelerindeki eğitim birimleri ve derneklere bağlı kuruluşlar yürütmektedir. Özel eğitime gereksinimi olan çocukların eğitimlerinin, akranlarından koparılmadan en az sınırlayıcı ortamlarda

yapılmasının önemi son yıllarda yapılan çalışmalarda görülmekte. Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin bir kısmı eğitimlerini normal sınıflarda sürdürmekte, bu öğrencilere sınıf içinden ya da dışından özel eğitim hizmetleri sağlanmaktadır. Bunun dışında özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler kaynak oda, ayrı sınıf, ayrı okul, yatılı okul, ev, hastane de eğitimlerine devam edebilmektedirler. Özel gereksinimli çocukların eğitim aldıkları yerin özelliklerine göre özel eğitim gereksinimlerinin ne kadarının karşılandığı aşağıda ki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2: Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitim Ortamları

Normal Sınıf	Öğrenciler eğitimlerinin çoğunu normal sınıflarda alırlar. Ancak zamanlarının % 21 de destek özel eğitim hizmetleri verilir. Çocuğun sınıf içi ve dışı etkinliklerin tümü özel eğitim kapsamı içinde ele alınır.
Kaynak Oda	Öğrenciler, okul zamanının en az % 21 de en çok % 6 da destek özel eğitim hizmetleri alır. Zamanının geriye kalan kısmında normal sınıfta öğretim görebilir. Bu uygulamaya yarı zamanlı kaynaştırma da denilmektedir.
Ayrı Sınıf 'Özel Sınıf'	Öğrenciler, okuldaki zamanın % 60 fazlasında özel eğitim ve destek hizmetleri kendileri için düzenlenmiş özel sınıflarda tam zamanlı olarak alırlar. Sadece boş zamanlarda normal sınıflardaki arkadaşları ile kaynaşırlar.
Ayrı Okul	Öğrenciler, okuldaki zamanın % 60 fazlasında özel gereksinimi olan çocuklara yönelik aydın gündüzlü okullarda özel eğitim ve destek hizmetler alırlar. Akranlarıyla ancak okul dışı saatlerde birlikte olmaları söz konusudur. (Yatılı olmayan Fen Liseleri, Görme engelliler, İşitme engelliler okulları).
Yatılı Okul	Öğrenciler, okullardaki zamanlarının % 100 özel gereksinimli çocuklar için açılmış olan yatılı kurumlarda, özel geliştirilmiş programlar, özel yetiştirilmiş personel ve özel donatılmış eğitim ortamlarında alırlar.
Ev/Hastane	Öğrenciler hastanelerde ya da evde özel eğitim alırlar.

Eripek, 2005

Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin eğitimlerinin normal eğitim kurumlarında ve eğitim programlarında ufak tefek düzenlemelerle akranlarından ayırmadan yapılabileceği asla unutulmamalı. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin çoğu zaman akranlarının sadece izleyerek öğrendikleri bir sürü beceriyi bile sistemli bir eğitimden sonra öğrendikleri görülmekte. Özel eğitimin amaçlarının gerçekleştirilebilmesi ve başarıya ulaşabilmesi için özel eğitimin ilkelerinin bilinmesi gerekmektedir. Özel eğitimin ilkeleri;

1. Her çocuğun eğitim hakkı vardır.
2. Özel eğitim genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.

3. Özel eğitime muhtaç her çocuk özür türüne ve derecesine bakılmaksızın özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
4. Özel eğitimde bireysellik esastır.
5. Özel eğitime muhtaçların normal akranları arasında eğitilmesi esastır.
6. Özel eğitime erken başlamak esastır.
7. Özel eğitimde hizmeti ayağa götürmek esastır.
8. Özel eğitimde süreklilik esastır.
9. Özel eğitimde işbirliği ve eşgüdüm esastır.
10. Özel eğitimde tek elden planlama ve yürütme esastır (Özsoy, 1988, s:18).

Yaşamımızın herhangi bir aşamasında özürlü durumuna düşebilir ve özel eğitime gereksinim duyabiliriz. Doğum öncesi, doğum anı, doğum sonrası oluşan aksaklıklar veya beslenme, hastalık, kazalar, eğitimsizlik, gelenek ve görenekler gibi nedenler özürlü olmanın başlıca nedenleri olarak sayılabilir. Neden her ne olursa olsun, toplumda var olan özürlü bireylerin eğitim haklarının olduğu her zaman hatırlanmalı ve ülkemizde hala kayıtlara geçmeyen bir sürü özel eğitime gereksinimi olan özürlü bireyin eğitim almaları sağlanmalı.

2.5.3. Zihinsel Engelliler

Kanun ve yönetmeliklerde zihinsel engellilerin genel bir tanımı bulunmamaktadır. 1990 yılında yayınlanan Eğitilebilir Çocuklar İlkokul Programında zihinsel engelliler şu şekilde tanımlanmıştır: Doğumdan önce, doğum esnasında ve sonraki gelişim süresinde oluşan çeşitli nedenlerle zihin, sosyal olgunluk, psikodevimsel gelişim ve fonksiyonlarında sürekli yavaşlama, duraklama ve gerileme sonucu olarak yaşlılarına göre $\frac{1}{4}$ ve daha yüksek oranda gerilik ve yetersizlik nedeniyle normal eğitim programından yararlanamayana geri zekalı denir (Eripek, 1998).

Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği'nin 6. maddesinde zihinsel engelliler ağırlık derecelerine göre sınıflandırılmıştır.

Eğitilebilir zeka bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 45-75 arasında olan geri zekalı, Öğretilebilir, zeka bölümü çeşitli ölçeklerde, 25-44 arasında olup da sağlık kurumları ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilecek özel eğitim ve rehabilitasyona muhtaç olan geri zekalı olarak adlandırılmakta. Üçüncü olarak da Klinik Bakıma Muhtaç, zeka bölümü sürekli olarak 0-25 arasında olup da hayata kesinlikle uyum sağlayamayan ve sağlık

kurumlarında devamlı klinik bakıma ihtiyacı olan geri zekalı olarak bilinmekte. Eğitilebilir geri zekalıların gelişimleri normallerden çok farklılık göstermedikleri için okula başlayıncaya kadar fark edilmezler. Okula başladıktan sonra akranlarına göre anlama ve kavramalarındaki gerilik fark edilir. Öğretilebilir çocukların tespiti daha erken yapılabilmektedir. Öğretilebilir terimi iki anlama gelmektedir;1.Temel akademik becerilerde eğitilemez. 2. Günlük yaşamın gerektirdiği sosyal uyum, pratik iletişim ve öz bakım becerilerini öğrenebilir (Eripek, 1998, s:180). Ağır ve çok ağır derecede geri zekalılar ise doğumda ya da hemen sonrasında fark edilebilir. Basit öz bakım becerilerinden bazılarını öğrenebilirler ancak hayat boyu hep birilerine bağımlı yaşarlar.

Zihinsel yetersizliğin nedenlerine baktığımızda ise; bulaşıcı hastalıklar, travma ve fiziksel etkiler, metabolizma ve beslenme bozuklukları, kaba beyin hastalığı, doğum öncesinde bilinmeyen nedenler, kromozom anormallikleri, gebelik bozuklukları, ruhsal bozukluklar ve çevrenin etkileri diye sayabiliriz (Eripek, 1998, s:184).

Zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin hepsini kapsayacak genellemelerde bulunmak mümkün değildir. Bu öğrencilerde aile yapıları, özürlerindeki ağırlık dereceleri, yaşadıkları çevrenin etkileri ile özelliklerinde farklılıklar görülebilmekte. Fakat genel olarak bu çocuklarda sık rastlanan öğrenme özellikleri; geç ve güç öğrenmeleri, dikkatlerinin dağınık olması ve güdülenme eksikliği, bilgileri uzun süreli belleğe aktaramama ve buna bağlı olarak hatırlamada yaşanan güçlükler, akademik alanda başarısızlık, içine kapanıklık, güven eksikliği, dil gelişiminde gerilik olarak sayabiliriz (Eripek, 1998). Bu özellikler dikkate alındığında zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin eğitimleri sırasında sistemli, sabırlı ve özverili olmak gerekmektedir. Öğrencilerin başarıyı tadabileceği ortamlar hazırlanarak başarı tattırılmalı, öğrenciler iyi tanınmalı ve her öğrencinin ihtiyacına göre eğitim verilmeli, öğrencilerin doğru yaptıkları pekiştirilmeli.

2.5.4. Eğitilebilir Zihinsel Engelliler

Zeka bölümleri 45-75 arasında olan çocukları kapsar. Normale en yakın gruptur, bu nedenle ancak okula gidince durumları anlaşılabilir. Okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri kazanabilir. İş becerisi edinebilir ve kendi ayakları üzerinde durabilir. Eğitilebilir düzeyde zihinsel yetersizliğin nedenleri olarak:

Doğum öncesi; hamilelik döneminde annenin geçirdiği bulaşıcı hastalıklar, kullandığı ilaçlar, kazalar ve zehirlenmeler, röntgen çektirme, yetersiz beslenme, akraba evliliği, kromozom bozuklukları, kan uyuşmazlığı, doğuştan metabolik bozukluklar. Doğum sırasında; doğum sırasında bebeğin oksijensiz kalması, doğum sırasında bebeğe bulaşan enfeksiyonlar, zor doğum nedeniyle kullanılan bazı araçların (vakum, forseps vb.) bebeğe zarar vermesi, erken ya da geç doğum. Doğumdan sonra; çocuğun geçirdiği ateşli hastalıklar (kızamık, menenjit vb.), beyin hasarına yol açan kazalar, zehirlenmeler. Çocuğun beyin gelişimini etkileyecek yapısal bozukluklar ve hormonal düzensizlikler. Ayrıca çocuğun yetersiz beslenmesi, uyarıcı eksikliği, ev ortamının çocuğun oynaması ve çevreyi keşfetmesi için uygun olmaması da hafif derecede zihinsel engeli neden olabilmektedir (www.eğitim.com / ailesi, özel eğitim).

Eğitilebilir düzeyde zihinsel engeli bulunan öğrencilerin tanılanmaları öncelikle bir doktor tarafından olmalı ve daha sonra Rehberlik Araştırma Merkezleri'nde eğitsel tanılamaları yapılmalı. Eğitsel tanılama ile öğrencinin özellikleri belirlenir ve eğitimine nereden başlanacağı hakkında fikir oluşur. Eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin eğitimlerinin akranlarından ayırmadan verilmesi en uygun olanıdır. Ayrıca bu öğrenciler düzeylerine uygun eğitim veren ilköğretim okullarında ve iş okullarında eğitimlerine devam edebilmektedir.

Eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin eğitimlerinde amaçlananlar; temel akademik beceriler, temel sağlık ve temizlik alışkanlıkları, sosyal beceriler, uygun benlik kavramı, iş becerileri, vatandaşlık becerileri olarak sayılabilir (Eripek, 1998, s:192). Son yıllarda özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimlerine erken başlanmasının önemi vurgulanmakta. Buna bağlı olarak bu öğrencilerin okul öncesi eğitimleri üzerinde de çalışmalar yapılmaktadır. Eğitimleri tamamlandıktan sonra toplumla uyumlu, kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler olarak yaşamlarını sürdürebilen bu öğrencilerin hepsinin kendine has özellikleri olsa da eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin ortak özellikleri de bulunmakta.

2.5.5. Eğitilebilir (Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği Olan) Çocukların Genel Özellikleri

Eğitimin ilk dayanağı, eğitim verilecek kişinin bütün yönleri ile tanınmasıdır. Eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin özelliklerinin iyi bilinmesi onlara verilecek eğitimin verimliliğini de artıracaktır. Orta düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği; bireyin

gecikmeli konuşma ve dil gelişimi, sosyal, duygusal veya davranış problemleri ile temel okuma yazma ve sayma becerileri kazanmasında ortaya çıkan gecikme durumudur.

Öğrenmenin gerçekleşmesinde geçirilen basamaklara bakıldığında, bu çocuklar ile yaşlıları olan diğer çocukların farklı basamaklardan geçmediği görülmektedir. Ancak, bu çocukların, bu basamaklardan geçmeleri daha yavaş olmaktadır. Ayrıca, bu çocuklara karşı toplumun gösterdiği olumsuz davranışlar çocuklar üzerinde güvensizlik, başarısızlık kaygılarını artırmakta, bu durum çocukların eğitim hayatlarını da olumsuz yönde etkileyebilmekte. Beden gelişimleri çok geri kalmış ya da duraklamış olabilir. Kol bacak kasları gelişmiştir, bazı çocuklar vücut hareketlerini (yürüme, koşma, merdiven çıkma v.b) normal yaşlıları ile aynı zamanda, bazıları ise yaşlılarından biraz daha gecikmeli olarak yapabilirler. Yürüyüş, sıçrama, atlama hareketlerini yapmada kolaylık görülür. Belirli uzaklığa topu fırlatma ve yakalama gibi el ve kol kaslarının kontrolüne yarayan düzenli denemeleri çoğu kez başarabilirler. Devamlı ve daha fazla dikkat harcayarak kalem, fırça ve tebeşir kullanma becerisi kazanırlar. El becerilerine karşı ilgi artar. Makasla kağıt kesmekten, çekiç ve testere gibi aletlerle iş yapmaktan hoşlanırlar, ama yaptıkları işler genellikle kabaca işlerdir. Bir kısmı bakmadan yazabilecek hale gelebilir fakat okumayı tam olarak öğrenebilenlerin sayısı ise daha azdır. Fiziksel gelişimleri (boy-kilo) ise yaşlılarının gelişimi ile bir tutarlılık gösterir. Normal yaşlılarına göre daha sık hasta olurlar, kendilerini korumayı normal çocuklar gibi bilemezler. Zihinsel engele ek olarak görme ve işitme gibi bedensel özürler söz konusu olabilir. Basit hareketlerde yaşlılarından gerilik, karmaşık hareketlerde belirli gerilik yanında yürüme, oturma, durma ve benzeri hareketlerde zayıflık görülür (www.eğitim.com/ ailesi, özel eğitim, eğitilebilir zihinsel engelliler).

Öğrenme süreci dikkate alındığında, orta düzeyde öğrenme yetersizliği olan çocukların dikkat, bellekte tutma, hatırlama gibi konularda bazı eksiklerinin olduğu görülmektedir. Bu çocukların dikkatlerinin kısa süreli ve dağınık olduğu, herhangi bir uyarana karşı dikkatlerini yoğunlaştırmada ya da sürdürmede daha fazla deneme ve zamana ihtiyaç duydukları bilinmektedir. Öğrenilen bilgilerin bellekte tutulmasında bazı problemleri görülmekte bu nedenle eğitimdeki tekrar dönemlerinin uzatılması gerekmektedir. Özellikle kısa süreli bellekteki bilgileri uzun süreli belleğe aktarmada zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Kısa süreli bellekteki bu zorlukların temelinde ise uygun öğrenme

ya da transfer yöntemlerini kullanmada gösterdikleri yetersizlikler yer almakta. Yaşıtlarının kendiliğinden ya da gözleyerek öğrendikleri bu yöntemleri, bu çocuklar, çoğu kez özel bir öğretimden geçmeden öğrenememektedirler. Bu çocuklara mümkün olduğu kadar somut ve uygulamalı eğitim, öğretim uygulanmalı. Orta düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği gösteren çocukların dil ve konuşmayı öğrenmeleri ile diğer yaşlıtlarının bu becerileri öğrenmeleri de aynı süreçlerden geçerek gerçekleşmektedir. Ancak, bu çocukların bu süreçlerden geçiş hızları daha yavaş olmaktadır. Bu nedenle dil ve konuşma gelişimlerinde gecikme ve ilk basamaklarda takılma sıklıkla karşılaşılan durumlardır. Eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin kişilik özelliklerine bakıldığında ise; cesaretlerinin az olduğunu görmekteyiz. Kendilerine güvenmeyen, zorluklar karşısında çabuk pes eden, zor dostluklar kuran, duygularını açık ifade edemeyen bu çocukların toplumda yer bulabilmeleri için öncelikle kişiliklerindeki olumsuzlukların aşılması gerekmektedir. Yapabilecekleri işlerle başarı duygusunu sık sık tattırarak kendilerine güvenmeleri sağlanmalı (Eripek, 2005). Orta düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocukların okuma yazma becerilerini kazanmada da gecikme durumu görülmektedir. Bu çocuklarda okuma yetersizliği daha çok okuduklarını anlama boyutundadır. Bu çocukların eğitimlerinde yeterli güdülenme sağlanarak, okuma becerilerinin öğretimine ağırlık verilerek ve uygun öğretim yöntemleri kullanılarak başarılı olabilecekleri görülmektedir.

Sonuç olarak, orta düzeyde öğrenme yetersizliği bulunan çocukların eğitim öğretimlerinde; onlara uygun öğretim yöntemlerinin seçilmesi, başarısızlık duygusunu yaşamayacakları ya da en az yaşayacakları ortamların hazırlanması, başarılı olma girişimlerinin desteklenmesi ve pekiştirilmesi, yeteneklerine ilişkin güvenlerinin artırılması, güdülenmelerinin yeterli ölçüde sağlanması gibi öğeler dikkate alınmalıdır(M.E.B. İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Programı,2001). Bu çocuklar yaşlıtları gibi iş sahibi olmak ve hayatlarını kendilerine yetebilecek şekilde sürdürmek istemekteler. Verilecek eğitimlerle istenilen düzeye getirilerek toplumda tüketen bireyler yerine üreten bireyler sınıfında yer alabilirler.

2.5.6. Eğitilebilir Düzeydeki Öğrencilerin Ailelerinin Tutumları

Eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin ailelerinin de eğitim sürecine etkin olarak katılması gerekmektedir. Aileler çocuklarının geriliklerini fark ettiklerin de çoğu zaman geriliği görmezden gelirler veya kendilerini sorumlu tutarlar. Aileler korumacı davranarak çocuklarının gelişimlerini geriletebilirler. Çocuğun yapabileceklerini yapması için ona fırsatlar sunulmalı. Eğitilebilir düzeydeki çocukların gerilikleri geç fark edildiği için aile bu çocukların eğitimlerinde geç kalırlar. Çocuk okula başladıktan sonra bilinçli bir şekilde öğretmenle işbirliğin de bulunarak eğitime katkı sağlayabilmekte. Bu çocukların günlük yaşam becerilerini kazanmaları için ailelerin desteklerine ihtiyaçları vardır. Aileler çocuklarını toplumdaki soyutlamadan, onlara da yapabilecekleri görevleri vererek çocukların gelişmesine katkıda bulunmalı. Zeka da geriliği aileler kendi gözlemleri ile sınıflamaya çalışmakta, oysa çocuğun zeka geriliğini doğru sınıflanabilmesi onun alacağı eğitimi de doğrudan etkilemektedir. Rehberlik Araştırma Merkezleri her ilde bulunmaktadır ve doğru tanılamayı aileler ancak bu kurumdan öğrenebilirler. Rehberlik Araştırma Merkezleri çocuğun zeka bölümüne göre uygun eğitim kurumuna aileyi yönlendirir.

2.5.7. Ülkemizde Özel Eğitim

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre gelişmiş ülkelerde nüfusun %10'unu, gelişmekte olan ülkelerde ise nüfusun %12'sini yetersizliği olan bireyler oluşturmaktadır.

Çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey, "özel eğitim gerektiren birey" olarak tanımlanmaktadır (Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Mayıs:2002, sayı:27).

Türkiye'de özel eğitim gerektiren bireyler hakkında yasal düzenlemeler ilk olarak 12 Ekim 1983 tarihinde 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" ile gündeme

gelmiştir. Bu kanunda özel eğitime muhtaç çocuğun ve özel eğitimin tanımı yapılarak, özel eğitimin temel ilkelerine yer verilmiştir.

Özel eğitim; özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitime denir (Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, Mayıs:2002, sayı:27). Günümüzde özel eğitim hizmetleri 6 Haziran 1997 tarih ve mükerrer 23011 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname doğrultusunda yürütülmektedir.

Bu Kanun Hükmünde Kararname'nin amacı şu şekilde belirlenmiştir: Özel eğitim gerektiren bireylerin, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamaya yönelik esasları düzenlemektir.

Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin dördüncü maddesinde özel eğitimle ilgili temel ilkeler yer almıştır, bu ilkeler:

- a) Özel eğitim gerektiren tüm bireyler, ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
- b) Özel eğitime erken başlamak esastır.
- c) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
- d) Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.
- e) Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılır.
- f) Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır.
- g) Aileleri, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılmalarının sağlanması esastır.

h) Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir.

I) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır.

Ülkemizde bulunan özel eğitime gereksinim duyan bireylerin tahmini sayısı Dünya Sağlık Örgütünün verilerine göre şöyledir:

Tablo 3: Dünya Sağlık örgütü verilerine göre özel eğitim gerektiren bireylerin yaygınlık oranları

Özel Eğitim Gerektiren Bireylerin Yaygınlık Oranları ve Eğitim Çağı Nüfusuna Göre		
Yetersizlik Grubu	Yaygınlık Oranı	Eğitim Çağı Tahmini Sayısı
Görme Yetersizliği Olanlar	% 0,2	26,591
İşitme Yetersizliği Olanlar	% 0,6	79,772
Ortopedik Yetersizliği Olanlar	% 1,4	186,135
Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği Olanlar (Eğitilebilir)	% 2	265,908
Ağır Düzeyde Öğrenme Yetersizliği Olanlar (Öğretilebilir)	% 0,3	39,886
Dil ve Konuşma Güçlüğü Olanlar	% 3,5	456,338
Süreçten Hastalığı Olanlar	% 1	132,955
Uyum Güçlüğü Olanlar	% 1	132,955
Üstün ve Özel Yetenekleri Olanlar	% 2	265,908
Korunmaya Muhtaç Olanlar **	% 2	265,908
Toplam	% 14	1,861,354

**Dünya Sağlık Örgütü verilerine ülkemiz için %2 korunmaya muhtaç olanlar oranı eklenmiştir.

www.eğitim.com/ ailesi, özel eğitim, zihinsel engelliler.

Özel eğitim gerektiren bireylerin tespitini hemen her ilde bulunan Rehberlik Araştırma Merkezleri üstlenmiştir. Rehberlik Araştırma Merkezleri bireye uygun eğitim şeklini belirleyerek ailelere rehberlik etmektedir. Eğitim ortamları kaynaştırma eğitimi, özel alt sınıfları, iş okulları, meslek eğitim merkezleri, ilköğretim okulları olarak sayabiliriz. Bu kurumlar bazen bir özre yönelik bazen de birden çok özre yönelik olabilmektedir.

Ülkemizde bulunan özel eğitim kurumları kurum sayısı, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4: Özel Eğitim Kurum ve Okulları

Yetersizlik Grubu	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Görme Yetersizliği Olanlar İçin Açılan İÖO	14	248	1140
İşitme Yetersizliği Olanlar İçin Açılan İÖO	47	884	6223
İşitme Yetersizliği İçin Açılan Meslek Liseleri	13	83	917
Ortopedik Yetersizliği Olanlar İçin Açılan İÖO	3	33	101
Ortopedik Yetersizliği Olanlar İçin Açılan Meslek Liseleri	2	11	126
Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olanlar İçin Açılan İÖO	34	510	1966
Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olanlar İçin Açılan Meslekî Eğitim Merkezleri	48	(Öğretmenler Ortak)	1142
Ağır Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Öğretilebilir) Olanlar İçin Açılan Eğitim	77	756	3614
Ağır Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Öğretilebilir) Olanlar İçin Açılan İş Eğitim Merkezleri Uygulama Okulları	75	(Öğretmenler Ortak)	985
Süreğen Hastalığı Olanlar İçin Açılan Hastane İÖO	30	56	Değişken
Üstün ve Özel Yetenekliler İçin Açılan Bilim ve Sanat Merkezleri	11	70	289
Otistik Çocuklar İçin Açılan Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri	13	78	310
TOPLAM	367	2729	16813
Kaynaştırma Uygulamaları	6849	-	23915
Özel Eğitim Sınıfları	614	628	6862
TOPLAM	7463	628	30777
GENEL TOPLAM	7830	3357	47590

www.özel eğitim/ Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı- Raporlar.htm

2.5.8. Sanat Eğitimi ve Özel Eğitim İlişkisi

Zihinsel süreçlerimizdeki işleyiş, yetilerimizin ve yaratıcılığımızın gelişmesi ile yakından ilgili olmaktadır. Duyularımızın işlevini geliştirmek, yönlendirmek için olumlu uyarıcılara gereksinimimiz vardır.

Normal her bebekte duyular bulunmakla birlikte işlevlerini çeşitli evrelerde tamamlamaktadır. Görme duyumuz bile doğuştan tam anlamıyla gelişmemiştir. Bazı

duyular uyaranlarca işlevlerini arttırarak zamanla gelişmektedir. Fiziksel yeterlilikteki sürece bağlı gelişim ve uyaranlarca etkilenen gelişim, bireyin yaşama katılımı ve davranışlarını nasıl etkiliyorsa; estetik yanına uyaran olmaması da onun algısal gelişimini eksik bırakabilecektir. Bir başka deyişle çeşitli yaklaşım biçimleriyle yoklanamayan, ölçülemeyen, üzerinde durulmayan yanları tanımak ve geliştirmek ya gerçekleşmeyecek ya da farkına varılamayacaktır. Bir insanın fiziksel, algısal gelişimin de uyaranların önemi büyüktür bu durum zihinsel engeli bulunan bireylerin gelişiminde de pek farklı değildir. Zihinsel engelli sözcüğü genel olarak normal çocuklardan daha yavaş gelişen, daha yavaş öğrenen ve bu nedenle kişisel ve sosyal yaşantısını destek almadan sürdüremeyen çocukları tanımlamak için kullanılır. Çok küçük yaşlardan itibaren uygun eğitim ve yeterli ilgi, sevgi ve sabırla toplumda üretken bireyler olarak rol alabilirler.

Zihinsel engelli çocukların normallerden farklı bazı davranış ve psikolojik özellikler göstermeleri, eğitimlerinde bazı özel kural ve yöntemlerin uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Eğitim bireyin algısal yapısına uygun olduğu takdirde öğretim gerçekleşebilir.

Genel olarak, zihinsel engelli çocuklar akademik alanlarda, (örneğin okuma, yazma, matematik gibi) zorluk yaşar, konuşma problemleri gösterir, dikkatini kısa süreli toplayabilir, bilgiyi geri çağırma ve transfer etme problemleri yaşar ve bilgileri aklında ancak kısa bir süre için tutabilir. Bu nedenledir ki, eğitim programlarında bol tekrar çok önemlidir. Buna ek olarak sosyal beceri alanında zorluk yaşayabilir, örneğin insanlarla ilişki kurmak ve arkadaş edinmekte zorlanabilir ([www.eğitim.com/ özel eğitim/zihinsel engelli çocuklar](http://www.eğitim.com/özel_öğretim/zihinsel_engelli_cocuklar)).

Zihin engelli çocukların bu özelliklerine baktığımızda sanat eğitiminin uygulama olanağı vermesi, öğrencinin yaparak öğrenmesi gibi özellikleri bu çocukların eğitiminde sanat eğitiminin yerini belirtmektedir. Akademik derslerdeki başarısızlıkları, soyut kavramları anlamakta zorlandıklarını gösteriyor. Bu çocukların derslerdeki başarısızlıkları nedeniyle sanat eğitimi gibi atölye ortamında yapılan derslere karşı daha istekli oldukları görülür. Sanat eğitimi çocukların başarıma duygusunu tatmalarını, kendilerine olan güvenlerini artırmalarını sağlar. Başka hiçbir şekilde anlatamadıkları duygularını çizerek, boyayarak, şekillendirerek anlatmaları onların rahatlamalarını

sağlamakta ve kendilerini ifade edebilmenin huzurunu yaşatmakta diyebiliriz. Öğrendiklerini kendi iç dünyasında yorumlayıp, uygulama olanağı bularak kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe geçirmesi daha kısa zamanda olmakta.

Bizler de öğrenirken ve düşünürken kullandığımız bilgiyi, duyum ve algı olmak üzere iki düzeyde işleriz. Bir anlamda yaşantımızın hammaddeleri olan duyumlarımızı yorumlayarak anlamlı hale getiririz. Bu süreç algı olmaktadır.

Başka türlü tanımlarsak; organizmanın o andaki yaşantısı sırasında edinilen bilginin beyin tarafından örgütlenip yorumlanması anlamına gelmektedir. En belirgin özelliği seçici oluşudur. Her duyuma ilişkin algılarımız vardır; örneğin "biçim algısı" doğuştan gelişmiştir ve en büyük ağırlığı da "görsel algılar" taşımaktadır. Tüm algılardaki çarpıcı gerçek, ilgili sürecin duyusal bilgiyi daima nesnelere dönüştürmesidir. Nesne algılaması kısmen öğrenmeye dayanmaktadır. Ancak işlev ve isimlendirme doğuştan gelen bir eğilim olmaktadır. Sanat eğitiminin amaçlarından biri olan algısal yetilerimizi güçlendirmek hem bizlerin öğrenme aşamasında hem de zihinsel yetersizliği olan bireylerin öğrenmesinde büyük yarar sağlayabilir.

"Biliş dünyamız" öğrenmeyi ve anlamayı içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelmektedir. Düşünme ile eşanımlıdır. Çocuklar yetişkinler gibi düşünemezler. Kendilerine özgü bir dünya görüşleri vardır. Birden fazla yaklaşım ya da ele alış yolları gösterebilirler. Piaget' e göre zeka, zeka testinden alınan puan değildir. Ona göre; zihinsel ya da bilişsel süreçler çocuğun dünyayı anlamasını sağlar. Değişik yaş gruplarındaki çocukların olgunlaşma hızına ve özel yaşantılarına dayalı olarak zihinsel yeteneklerinde değişme ve yenilik görülür, sanat eğitimi, yukarıda Tonguç'un izlenimlerinde de yer verdiği gibi ancak bir yaşam şekli olabildiğinde amacına ulaşmış diyebiliriz. Sanat eğitiminin yetenek ve beceriler konusunda yaşa dair herhangi bir sınıflandırması yoktur. Sanat eğitimi zihinsel olarak yaşlarına göre geri olan öğrencilere de uygun ortamlar hazırlanarak, doğru uyarıcılar verilerek onlara da güzeli seçebilmeyi, estetiği, ifade gücünü, görsel algıyı kazandırabilir.

4. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama aracı, verilerin toplanması, elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılan ölçütler açıklanmıştır.

4.1. Araştırmanın Modeli

3-7 yaş normal eğitim alan öğrencilerle, zeka yaşı 3-7 yaş olan, eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin resimlerinin renk, leke, çizgi kullanımı bakımından karşılaştırılmasının yapıldığı bu araştırmada tarama modeli uygulanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2002, s:77). Araştırmada tarama modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli ile çok sayıda elmandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2002,s:79).

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2004-2005 eğitim öğretim yılı Mart, Nisan, Mayıs aylarında Türkiye de 3-7 yaş normal eğitim alan öğrencilerle, zeka yaşı 3-7 yaş olan, eğitilebilir düzeydeki öğrencilere eğitim veren okullardaki resim derslerinin uygulamasındaki benzerlikler ve ayrılan noktalardır. Araştırmanın örneklemini ise Bilecik ilindeki, Bilecik İlköğretim Okulu I. Sınıf öğrencileri ve Bilecik Anaokulu 3 yaş grubu öğrencileri, Bilecik İlköğretim Okulu ve İş Okulu 3-7 yaş gurubu öğrencilerinin istenilen konularda yapmış olduğu resimlerdir.

4.3. Verilerin Toplanması

Araştırma için gerekli bilgiler iki kaynaktan toplanmıştır. Birincisi ilgili literatür, ikincisi ise öğrenci resimleridir. Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir düzeyde özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerden oluşan iki farklı grubun yapmış olduğu anlatılan hikayeyi resimlemeleri ve serbest resim çalışmaları sonucunda çıkan resimleri ile okul öncesi 3 yaş grubu ve ilköğretim I. Sınıf öğrencilerinin aynı hikayeler sonucunda yapmış oldukları resimler veri toplama aracı olarak belirlenmiştir. 3 yaş grubu zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin “Terlikleri Kim Giyecek?” masalını anlatan 7 adet resimleri ile Anaokulu 3 yaş grubu öğrencilerin “Terlikleri Kim Giyecek?” masalını anlatan 7 adet resimleri alınmıştır. İki gruptaki resimler 25x35 boyutundaki resim kağıtlarına pastel boya tekniği kullanılarak yaptırılmıştır. Aynı iki grupla farklı zamanlarda serbest resim çalışması yapılmış, sevdiklerini veya sevmediklerini, hayal ettiklerini 25x35 boyutundaki resim kağıtlarına, pastel boya kullanarak ifade etmeleri istenmiştir. Bu çalışma sonucunda iki gruptan yedişer resim toplam on dört resim alınmıştır. İki farklı çalışma sonucunda 28 resim araştırmada kullanılmak için alınmıştır.

Araştırmanın 6-7 yaş grubunu oluşturan Bilecik İlköğretim Okulu ve İş Okulu öğrencilerinden oluşturulan zeka düzeyi 6-7 yaş arası olan öğrencilere “Mevsimler Kralının Doğum Günü” anlatılarak, resimlemeleri istenmiştir. Yapılan çalışmalardan 8 adet resim alınmıştır. Bilecik Edebalı İlköğretim Okulu I. Sınıf öğrencileri ile “Mevsimler Kralının Doğum Günü” adlı hikayenin resimletilmesi sonucu 8 adet resim alınmıştır. Bu resimler 25x35 büyüklüğündeki resim kağıtlarına pastel boya kullanarak resmedilmiştir. Serbest resim çalışması olarak, sevdiklerini veya sevmediklerini, hayal ettiklerini 25x35 boyutundaki resim kağıtlarına, pastel boya kullanarak ifade etmeleri istenmiştir. Yapılan çalışmalarda bir gruptan 8 adet resim, toplam 16 adet resim alınmıştır.

Bütün çalışmaların sonucunda toplam 60 adet resim, araştırmanın verilerini oluşturmaktadır.

4.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Özel eğitime ihtiyaç duyan zeka yaşı 3-4 yaş olan öğrencilerle, Anaokulu 3-4 yaş öğrencilerinin “Terlikleri Kim Giyecek?” masalını anlatan resimlerinin değerlendirme ölçütleri aşağıda yer almaktadır. Bu kısımda çocukların çalışmaları kompozisyon kuralları açısından; çizgi, renk, leke özellikleri bakımından karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

4.4.1. Ölçütler

Çizgi kullanımı bakımından

Renk kullanımı bakımından

Leke kullanımı bakımından

4.4.2. Alt ölçütler

Çizgi kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Düz, dikey, yatay, eğik, kırık, oval, diyagonal çizgilerin kullanımı
- Çizgi ile biçim oluşturabilme
- Sık ve seyrek çizgilerin kullanımı
- Çizgi de ton değerlerinin kullanımı

Renk kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Hangi renklerin kullanıldığı.
- Uyumlu renklerin kullanılıp kullanılmadığı.
- Daha çok hangi renklerin tercih edildiği.

Leke kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Açık, koyu leke değerlerinin kullanılıp kullanılmadığı aranacak.

4.4.3. Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir zeka yaşları 3-4 yaş olan ve eğitime devam eden normal anaokulu öğrencilerinden 3-4 yaş gurubunun serbest resim çalışmalarını değerlendirme ölçütleri aşağıda yer almaktadır.

4.4.3.1. Ölçütler

*Çizgi kullanımı bakımından

*Renk kullanımı bakımından

*Leke kullanımı bakımından

4.4.3.2. Alt ölçütler

Çizgi kullanımı bakımından;

- Dik, yatay, eğik, düz, oval çizgilerin kullanımı.
- Sık ve seyrek çizgilerin kullanımı.
- Çizgide yer, yön özelliğinin kullanımı.
- Çizgi de hareketliliğin kullanımı.

Renk kullanımı bakımından;

- Hangi renklerin kullanıldığı.
- Uyumlu renklerin kullanılıp kullanılmadığı.
- Daha çok hangi renklerin tercih edildiği.

Leke kullanımı bakımından;

- Açık, koyu leke değerlerinin kullanılıp kullanılmadığı aranacak.

4.4.4. Zihinsel yetersizliđi bulunan eđitilebilir zeka dűzeyi 6-7 yař űđrencilerle, ilköđretim okulu I. Sınıf 6-7 yař űđrencilerinin “Mevsimler Kralının Dođum Gűnű” hikayesini anlatan resimlerinin deđerlendirme űlçűtleri ařađıda yer almaktadır.

4.4.4.1. űlçűt

*Çizgi kullanımı bakımından

*Renk kullanımı bakımından

*Leke kullanımı bakımından

4.4.4.2. Alt űlçűt

Çizgi kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Dűz, dikey, yatay, eđik, kırık, oval, diyagonal çizgilerin kullanımı
- Çizgi ile biçim oluşturabilme
- Sık ve seyrek çizgilerin kullanımı
- Çizgi de ton değerlerinin kullanımı

Renk kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Ana ve ara renklerin kullanımı
- Sıcak, soğuk renklerin kullanımı
- Hangi renklerin daha çok kullanıldığı
- Renklerin armonilerinin kullanımı

Leke kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Açık, koyu leke değerlerinin kullanılıp kullanılmadığı aranacak.

4.4.5. Zihinsel yetersizliđi bulunan eđitilebilir zeka dűzeyi 6-7 yař űğrencilerle, ilköđretim okulu I. Sınıf 6-7 yař űğrencilerinin serbest resim çalıřmalarının deđerlendirme űlűtleri ařađıda yer almaktadır.

4.4.5.1. űlűt

*izgi kullanımı bakımından

*Renk kullanımı bakımından

*Leke kullanımı bakımından değerlendirilmiştir.

4.4.5.2. Alt űlűtler

izgi kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Dűz, dikey, yatay, eđik, kırık, oval, diyagonal çizgilerin kullanımı
- izgi ile biçim oluşturabilme
- Sık ve seyrek çizgilerin kullanımı
- izgi de ton değerlerinin kullanımı

Renk kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Ana ve ara renklerin kullanımı
- Sıcak, soğuk renklerin kullanımı
- Hangi renklerin daha çok kullanıldığı
- Renklerin armonilerinin kullanımı

Leke kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Açık, koyu leke değerlerinin kullanılıp kullanılmadığı aranacak.

5. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, uygulama yapılan resimlerden elde edilen veriler sonucunda oluşan araştırmanın bulguları yer almaktadır. Konu belirlenerek yapılan resimler doğrultusunda algı, görsel ifade gücü incelenmiştir. Özel eğitim alanında sanat eğitiminin yerinin tespit edilmesi ve özel eğitim gerektiren öğrencilerle normal eğitim sürdüren öğrencilerin resim-iş dersine tutumları, benzer ve ayrılan noktalarını görmemizi sağlayacak verilerin, karşılaştırmalı olarak çözümlemeleri sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir. Özel eğitim gerektiren zeka yaşı 3-4 yaş arası öğrencilerin 7'şer resimleri ile normal eğitim alan anaokulu 3-4 yaş öğrencilerinin 7'şer resimleri belirlenen ölçütlere göre değerlendirilmiştir. Bu grupların yapmış oldukları çalışmalar aşağıda yer alan ölçütler doğrultusunda karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

- a. Öğrenci resimlerinin çizgi kullanımı bakımından değerlendirilmesi.
- b. Öğrenci resimlerinin renk kullanımı bakımından değerlendirilmesi.
- c. Öğrenci resimlerinin leke kullanımı bakımından değerlendirilmesi.

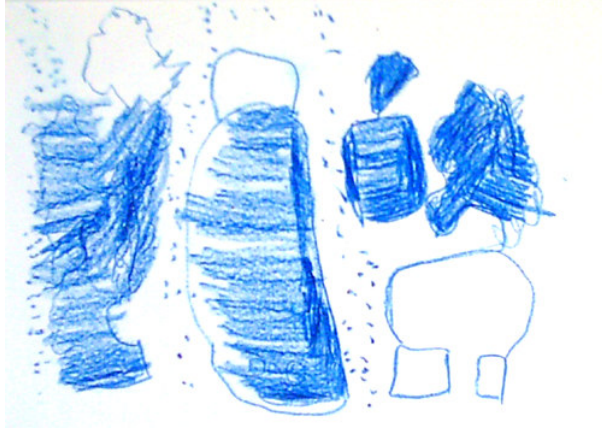
Özel eğitim gerektiren zeka yaşı 6-7 yaş arası öğrencilerle de ilköğretim 1. sınıf öğrencilerinin 8 resimleri, belirlenen ölçütler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

- a. Öğrenci resimlerinin çizgi kullanımı bakımından değerlendirilmesi.
- b. Öğrenci resimlerinin renk kullanımı bakımından değerlendirilmesi.
- c. Öğrenci resimlerinin leke kullanımı bakımından değerlendirilmesi.

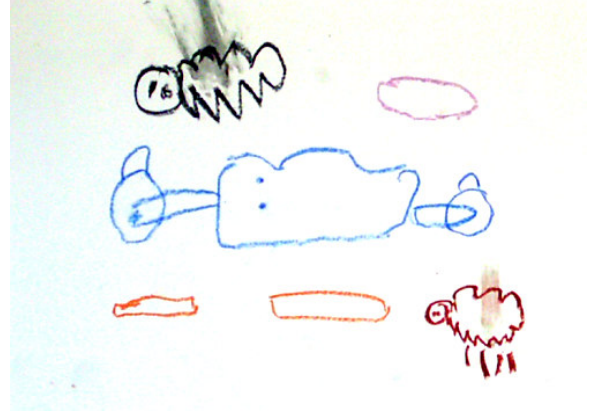
5.1. Özel eğitime ihtiyaç duyan eğitilebilir zeka yaşı 3-4 yaş arası olan öğrencilerle, anaokulu 3-4 yaş grubu normal öğrencilerin “Terlikleri Kim Giyecek?” masalını anlatan resimlerinin değerlendirilmesi.

Bu bölümde çocukların çalışmaları kompozisyon kuralları açısından; çizgi, renk, leke özellikleri bakımından karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. İki grubun resimlerinde konuya bağlılık ilkesi de ele alınmıştır. Her grupta 7 resim bulunmaktadır ve resimler gruplar halinde değerlendirilmiştir.

Eğitilebilir düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan zeka yaşları 3-4 yaş olan öğrencilerin “Terlikleri Kim Giyecek?” masalını anlatan resimleri

Resim: 1 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim: 2 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim: 3 (3-4 yaş eğitilebilir)

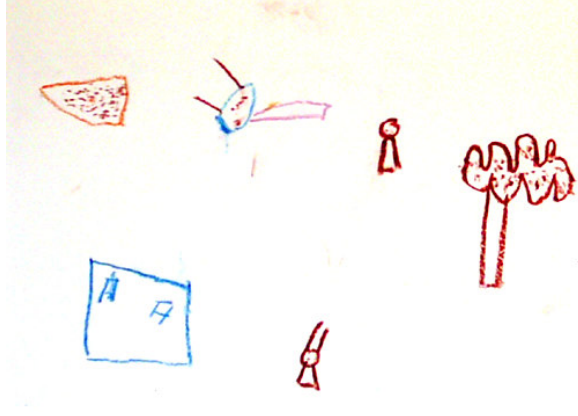
Resim: 4 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim: 5 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim: 6 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim: 7

(3-4 yaş eğitilebilir)

Anaokulu 3 yaş grubu öğrencilerinin “Terlikleri Kim Giyecek?” masalını anlatan resimleri

Resim: 8

(Anaokulu 3-4 yaş)

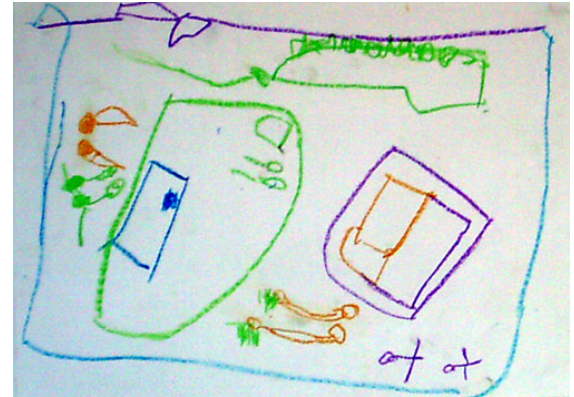
Resim: 9

(Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 10

(Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 11

(Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 12

(Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 13

(Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 14

(Anaokulu 3-4 yaş)

5.1.1. Çizgi Kullanımı Bakımından

- Düz, yatay, dikey, eğik, kırık, oval ve diyagonal çizgilerin kullanımı.
- Çizgi ile biçim oluşturabilme.
- Çizgi de hareketin kullanılması.
- Çizgileri sık ve seyrek kullanabilme.

Özel eğitim gerektiren öğrencilerin çalışmaları olan Resim1, Resim 2, Resim 4, Resim 5, Resim 6, Resim 7 de çizgilerin biçim oluşturmak amaçlı kullanıldığı göze çarpmaktadır. Resimlerde dik, yatay, eğik, kırık, düz, oval, diyagonal çizgilerin ifade edilmek istenen biçimlerde başarıyla kullanıldığı dikkati çekmekte. Resim 4'te çizgi ile

geometrik şekiller oluşturulmuş. Resim 3'te ise biçimlerin konturları çizgi ile ifade edilmiş. Resimlerde kullanılan çizgiler seyrek olarak kullanılmış.

Anaokulu öğrencilerine bakıldığında Resim 8, Resim 9, Resim 12 de çizginin karalama biçiminde kullanıldığı görülür. 3 yaşın karalama dönemi olduğunu göz önüne aldığımızda yaş guruplarının özellikleri görülmekte. Resim 10, Resim 11 de ise çizgiler daha kontrollü hikaye ile bağlantılı ifadeler göze çarpmakta. Bu resimlerdeki çizgilerin oldukça hareketli olduğu da gözleniyor. Resim 13, Resim 14'te karalamalar daha sade dik, yatay, oval, kırık, düz çizgiler daha anlaşılır kullanılmış.

5.1.2. Renk Kullanımı Bakımından

Özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin resimlerinde ve anaokulu öğrencilerinin resimlerinde daha çok hangi renkleri seçtikleri, bu renkleri resimde nasıl kullandıkları, uyumlu ve zıt renkleri kullanıp kullanmadıkları aranacaktır.

Resim 1 de tek rengin hakim olduğunu görüyoruz. Bütün figürler mavi ile renklendirilmiş, figürlerin dışında kalan kısımlarda ise mavi pastel boya kullanarak noktalarla yüzeye doku verilmiş. Resim 2, Resim 5, Resim 6, Resim 7'de renk sadece çizgilerde kullanılmış. Renkli pastelle çizilen biçimlerin içleri boyanmamış çizim şeklinde bırakılmış. Resim 5, Resim 6, Resim 7 de yapılan ağaç resimlerinin içlerine nokta, çizgi konularak doku oluşturulmuş. Resim 2, Resim 5, Resim 6, Resim 7 de ağırlıklı olarak sıcak renkler kullanılmış. Resim 2 de siyah rengi, sarıyı, kahverengiye ve turuncuyu görmek mümkün. Resim 4 de sarının, mavinin, kırmızının, siyahın resmin tüm yüzeyinde kullanıldığı görülür. Resim 3 de ilk dikkati çeken, kağıdın yüzeyinin boş yer kalmayacak şekilde kahverengi renkle boyanmasıdır. Hikayede geçen kırmızı renkli terlik resimde dikkati çeken diğer figür, resim de kullanılan renkler arasında sarı, mavi, yeşil ve siyah da görülür.

Anaokulu öğrencilerinin resimlerinde renk kullanımına baktığımızda Resim 8 de mor, mavi, turuncu pasteller kullanılarak kağıdın yüzeyinin karalandığını görüyoruz. Seçilen renklerin uyumlu olması resimde bütünlüğü sağlamakta. Karalama şeklinde

renklendirilen Resim 9 da kırmızı ve yeşil ağırlıklı kullanılmış. Mavi ve turuncu rengi de az miktarda görebiliyoruz. Resim 12 de turuncu ağırlıklı kullanılan renk yanında az da olsa kullanılan mavi resimdeki uyumu getiriyor. Özellikle Resim 8, Resim 9, Resim 12 de kullanılan renkler, seçilen tonlar bakımından birbirinin zıddı olan ve aynı zamanda birbirini de dengeleyen mavi-turuncu, kırmızı-yeşil yan yana uyumlu bir şekilde kullanılmış. Resim 10, Resim 11 de renk sadece çizgilerde görülüyor. Resim 11 de yeşil, mor, mavi, sarının kullanıldığı, Resim 10 da ise sarı, kahverengi ve kırmızının kullanıldığı görülüyor. Resim 13, Resim 14 de mavi renk çizgilerde kullanılmış. Anaokulu öğrencilerinin resimlerinde uyumlu ve zıt renklerin tercih edildiği ve bu renklerin kağıt üzerinde uyumlu bir şekilde yerleştirildiği resimlerin genelinde görülebiliyor.

5.1.3. Leke Kullanımı Bakımından

Resimlerde leke kullanılıp kullanılmadığına dikkat edilecektir. Resim 1’de oluşturulan biçimlerin içleri pasteli yan tutarak oluşturulan lekeler yer verilmiş. Resim 4 de ise pastel ile geniş karalamaların oluşturduğu lekeleri görmekteyiz. Resim 3 de lekeler oldukça bilinçli kullanılmış resimdeki biçimler ve resmin yüzeyinde yerinde lekeler kullanılarak resim renklendirilmiş. Resim 2, Resim 5, Resim 6, Resim 7 de leke kullanılmayan çalışmalar.

Anaokulu öğrencilerinin çalışmalarından olan Resim 8, Resim 9, Resim 12 de çizgilerin sık kullanıldığı yerlerde koyu lekelerin oluştuğunu görmekteyiz. Resim 10, Resim 11, Resim 13, Resim 14, ifade için sadece çizginin kullanıldığı, Resim 10 da kağıdın ortasında bulunan zürafanın kafasını ve kulaklarındaki kırmızı terlikleri belirtmek için kullanılan karalamalar koyu leke değeri oluşturmakta.

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar ve anaokulu öğrencilerinin resimlerinde leke kullanımı bakımından çok fark göze çarpmamaktadır. Çalışmaların çoğunluğu çizgisel olarak ifade edilmiş.

5.2. Zihinsel yetersizliği bulunan zeka düzeyi 3-4 yaş olan eğitilebilir düzeyde öğrencilerle, 3-4 yaş arası normal anaokulu öğrencilerinin serbest resim çalışmalarının belirlenen ölçütlere göre değerlendirilmesi.

Bu bölümde zihinsel yetersizliği bulunan zeka yaşları 3-4 yaş olan ve eğitime devam edebilen normal anaokulu öğrencileri 3-4 yaş gurubunun serbest resim çalışmaları belirlenen ölçütlere göre değerlendirilecektir. Her grupta 7 resim bulunmaktadır ve resimler gruplar halinde değerlendirilmiştir. Bu alışmalar;

- izgi kullanımı bakımından
- Renk kullanımı bakımından
- Leke kullanımı bakımından

izgi kullanımı bakımından:

- Dik, yatay, eğik, düz, oval çizgilerin kullanımı.
- Sık ve seyrek çizgilerin kullanımı.
- izgide yer, yön özelliğinin kullanımı.
- izgide hareketliliğin kullanımı.

Renk kullanımı bakımından:

- Hangi renklerin kullanıldığı.
- Uyumlu renklerin kullanılıp kullanılmadığı.
- Daha çok hangi renklerin tercih edildiği.

Leke kullanımı bakımından:

- Açık, koyu leke değerlerinin kullanılıp kullanılmadığı aranacak.

Eđitilebilir dűzeyde zihinsel yetersizliđi bulunan, zeka yařları 3-4 yař arası ۆđrencilerin serbest resim alıřmaları

Resim:15 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim: 16 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim :17 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim : 18 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim: 19 (3-4 yaş eğitilebilir)

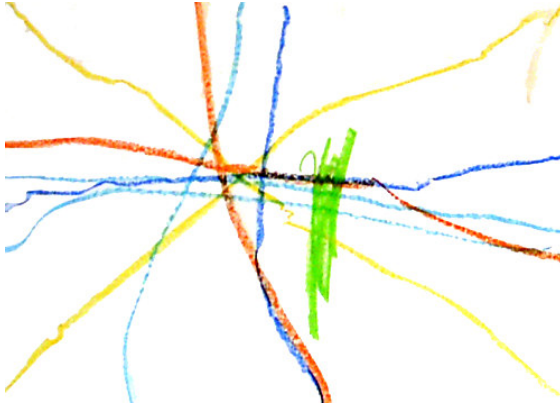

Resim: 20 (3-4 yaş eğitilebilir)

Resim : 21 (3-4 yaş eğitilebilir)

Anaokulu 3-4 yaş grubu öğrencilerinin serbest resim çalışmaları

Resim: 22 (Anaokulu 3-4 yaş)

Resim:23 (Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 24 (Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 25 (Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 26

(Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 27

(Anaokulu 3-4 yaş)

Resim: 28

(Anaokulu 3-4 yaş)

Zihinsel yetersizliği bulunan zeka yaşı 3-4 yaş olan eğitilebilir düzeyde öğrencilerle, anaokulu öğrencileri 3-4 yaş grubu, serbest resim çalışmalarının değerlendirilmesi.

5.2.1. Çizgi Kullanımı Bakımından

Zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin resimlerinden olan Resim 15 de kompozisyonun çizgi ağırlıklı oluşturulduğu ilk dikkati çeken nokta. Dik, yan, eğik,

oval, düz çizgileri başarıyla kullandığı görülür. Resmin tam ortasına çizgiyle oluşturulmuş bir ev imgesi, evin yanında bir ağaç, kağıdın üst kısmında bulutları ve güneşi görmekteyiz. Resim 16 da kompozisyon çizgiden çok lekeyle oluşturulmuş. Bulutların ve evin konturları çizgi ile ifade edilmiş. Resim 17 de ifade edilmek istenen ev, ağaç, nehir, güneş ve bulutların konturları farklı renklerle çizilerek oluşturulmuş. Resim 18 de bulutların, güneşin ve dünyanın ifade edilmesinde çizginin kullanıldığı görülür. Resim 19 da çizgilerin oldukça başarılı kullanıldığı görülür. Resimde yer alan yol çizgileri, araba, insan çizimleri, ağaç çizimleri çok başarılı. Resim 20 de karalama biçiminde çizgiler kullanılmış. Dik ve yan çizgiler yuvarlak çizimlerine göre daha başarılı. Resim 21 de kare, daire, dikdörtgen çizimleri görülmekte, dik, yan, düz, eğik, oval çizgiler başarıyla çizilmiş. Çizgiler oldukça hareketli.

Anaokulu öğrencilerinin resimlerine baktığımızda; Resim 22, öğrencinin anlatımıyla her çizgi bir yolu ifade etmekte, -“Yollar gidiyo, gidiyo, gidiyo...” Kağıt üzerinde çizgilerin yönleri çok başarılı, Resim 23 de çizgiler karalama şeklinde düz, eğik, kırık, oval çizgiler kağıdın yüzeyine kağıdın yönüne doğru yerleştirilmiş. Resim 24 de çizgiler dairesel hareketler oluşturacak şekilde, Resim 25 de ki çizgiler de kağıdın tamamında karalama şeklinde yer almakta. Resim 26 da kağıdın sarı bir çizgiyle dörde bölündüğünü ve karşılıklı yan çizginin uçlarında yuvarlak biçiminde iç içe geçmiş karalamaları görülür. Resim 27 de yan ve dik çizgilerden + işareti oluşturulmuş ve kağıdın etrafını çevreleyecek şekilde, ortada ise üzerleri karalanmış 3 tane daireden oluşan bir kompozisyon görülmekte. Resim 28 de öğrencinin deyiimiyle köpek, tavşan ve aslan resmi bulunmakta, dik, yan, eğik, oval, düz çizgiler, oldukça hareketli ve doğru yönlerde kullanılmış.

Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin resimlerinde ev, ağaç, bulut, güneş, nehir gibi bilindik kavramların resimlerinin çizgi ile ifadelerinde başarılı olduklarını görmekteyiz. Ayrıca bu bilindik kavramların I. Çalışmada ve serbest konulu resimlerde rastlanması zamanla öğrenilmiş ifadeler olduğunu düşündürmekte. Anaokulu 3 yaş grubunun resimlerinde ise yaşın vermiş olduğu karalama dönemini yansıttıklarını görmekteyiz. Çizgiler karalama şeklinde daha rastlantısal ve daha serbest, anlatımları öğrenilmişliğin dışında içlerinden geldiği gibi.

5.2.2. Renk Kullanımı Bakımından

Renk değerlendirmesinde hangi renklerin kullanıldığına, uyumlu renklerin kullanılıp kullanılmadığına, daha çok hangi renklerin tercih edildiğine dikkat edilecektir.

Resim 15 de gökyüzünün siyahla boyandığı görülür. Bulutlar, güneş, ev, ağaç ve ağacın üstündeki elmalar farklı renklerdeki boyalarla çizilmiş. Resim 16 da kağıdın ortasında turuncu bir ev, kırmızı renkle boyanmış bir yeryüzü görülmekte. Kağıdın tamamı, bulutlar dahil sarıya boyanmış, evin sarı rengin içinde yer alması ve yer çizgisinden uzakta olması evin uuyormuş gibi görünmesini sağlamakta. Resim 17 resmin ortasında üçgen çatılı, turuncu konturlarla belirlenmiş tamamı kırmızı ile boyanmış bir ev, yanında kenarları koyu mavi ile belirginleştirilmiş nehir, gökyüzündeki mavi bulutlar ve sarı güneş bize bilindik kompozisyonları hatırlatsa da evin yanında bulunan kalın bir gövdeden oluşan ve meyveleri olan ağaç imgesi oldukça farklı ifade edilmiş. Resim 18 kağıdın st kısmında sıralanmış bulutlar çizgi şeklinde bırakılsa da kağıdın alt kısmındaki bir kısmı sarı bir kısmı mor bir güneş bize iki zıt rengin yan yana etkisini gösteriyor. Kağıdın bir kısmının siyahla boyandığı da dikkat çekiyor. Kağıdın ortasında mor renkle boyanmış büyük bir daire bulunmakta. Resim 19 da ise maviler, turuncular kullanılmış. Kompozisyonun genelinde uyumlu renkler kullanıldığı görülüyor. Resimde yer alan evlerden biri turuncu diğer i mavi ile, çatıları ise kırmızı ile boyanmış. Mavi renkli bir arabanın siyah konturlarla belirtilmiş yolda, gidiyormuş gibi görünmesi, yolun kenarlarında top şeklinde yeşile boyanmış ağaçlar, kenarda oynayan mavi renkle boyanmış çocuklar hem kompozisyon olarak hem de renk olarak çok uyumlu. Resim 20 kağıdın tamamı karalama şeklinde renkli çizgilerle kaplanmış, turuncu, mor, sarı, yeşil, kırmızı renklerin kullanıldığı resimde zıt aynı zamanda uyumlu renklerin kullanıldığı görülüyor. Resim 21 de çizgi ile ifadenin kullanıldığını görmekteyiz. Mavi, kırmızı, turuncu, sarı, yeşil ve siyah renklerin kullanıldığı çizgisel imgelerin ileri boyanmamış, bazı imgelerin ileri ise nokta ile doku oluşturularak ifade güçlendirilmiş.

Anaokulu ğrencilerinin çalışmalarına baktığımızda; resim 22 de dik, yan, düz çizgiler renkli kurdeleleri andırmakta. Mavi, turuncu, sarı, yeşil renkleri tercih edilmiş, kullanılan renkler oldukça uyumlu. Resim 23 de mavi karalamalar hakim, yatay ve oval çizgiler mavi renkle çizilmiş, kahverengi, yeşil, turuncu da kullanılan renkler arasında.

Resim 24, kahverengi oval çizgilerin kapladığı bir resim kahverenginin yanında pembe de az miktarda kullanılmış. Resim 25 mavi ve kırmızı karalamaların hakim olduğu az miktarda kahverengi, mor ve sarı renk de görülür. Resim 26 da kahverengi hakim bir çalışma. Çok az sarının kullanıldığı resimde mavi oval leke ve siyah oval çizgiler dikkati çekmekte. Resim 27 sarı ve turuncunun kullanıldığı, Resim 28 de ise turuncunun hakim olduğu, onu dengeleyen mavinin kullanıldığı ilk dikkati çeken renkler, ayrıca koyu ve açık yeşil, pembe ve kahverengi de oldukça uyumlu kullanılmış.

Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin masalı anlatırken çizgiyle ifadeyi tercih ettiklerini, serbest çalışmada ise çizilen figürlerin içinin boyandığını görüyoruz. Genel olarak resimlere baktığımızda zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin çalışmalarında öğrenilmiş imgelerin gerçeğe yakın renklendirilmeye çalışıldığını görülür. Bunun yanında çocukların özgün tercihlerine de rastlamak mümkün. Canlı ve uyumlu renkler çoğunlukta kullanılsa da iki resimde kullanılan siyah lekeler karamsar bir hava hissettirmektedir. Renk kullanımları genelde başarılı. Anaokulu öğrencilerinin çalışmalarında canlı renkler yerine daha mat renklerin, sıcak renklerin yerine soğuk renklerin tercih edildiği görülüyor.

5.2.3. Leke Kullanımı Bakımından

Bu bölümde resimlerde açık, koyu leke değerlerinin kullanılıp kullanılmadığına dikkat edilecektir. Resim 15 ve Resim 17 de pastel boyanın kağıdın yüzeyine bırakabileceği şiddette lekeleri görüyoruz. Resim 16 da kağıdın yüzeyinde beyaz yer bırakılmadan her yer aynı değerde boyanmış. Resim 19 da kullanılan imgelerin içlerinde leke değerinin tek değerde kullanıldığı görülüyor. Resim 20 de karalamaların oluşturduğu renklerin üst üste geldiği noktalarda koyu leke değerlerine rastlanıyor. Resim 21 çizgi ağırlıklı bir çalışma olsa da, nokta şeklinde oluşturulan dokular farklı leke değerleri oluşturmaktadır.

Anaokulu öğrencilerinin çalışmalarından olan Resim 21 oldukça sade. Farklı leke değerlerine rastlanmıyor. Renkli çizgilerin birbirinin üstünü kapattığı noktalarda lekeler koyulaşmakta. Resim 23, Resim 24, Resim 25 de karalama şeklinde lekeler, üst üste

karalanan yerlerde koyu lekeler, az karalanan yerlerde açık lekeler görülür. Resim 26 da lekeler koyu değerde, pastel boya enine tutularak kağıt üzerine geniş lekeler bırakılmış. Lekelerin farklı yönlerde bırakıldığı görülür. Öğrencinin deyimiyle bu lekeler rüzgarı anlatmaktadır. Resim 27 de karalama şeklindeki çizgiler leke değeri oluşturmakta, Resim 28 de ifade edilmek istenen imgelerin içleri koyu değerdeki lekelerle kaplanmış.

Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin çalışmalarındaki leke değerlerinin ifadeyi güçlendirmek için kullanıldığı görülürken, anaokulu öğrencilerinin resimlerindeki leke değerlerinin çoğunluğu karalama biçiminde rastlantısal oluşturulan lekeler olduğu dikkati çekmektedir.

5.3. Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir zeka düzeyi 6-7 yaş arası olan öğrencilerle, ilköğretim okulu I. Sınıf 6-7 yaş öğrencilerinin “Mevsimler Kralının Doğum Günü” hikayesini anlatan resimlerinin belirlenen ölçütlere göre değerlendirilmesi.

Her grupta 8 resim bulunmaktadır ve resimler gruplar halinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar;

Çizgi kullanımı bakımından

Renk kullanımı bakımından

Leke kullanımı bakımından

Çizgi kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Düz, dikey, yatay, eğik, kırık, oval, diyagonal çizgilerin kullanımı
- Çizgi ile biçim oluşturabilme
- Sık ve seyrek çizgilerin kullanımı
- Çizgi de ton değerlerinin kullanımı

Renk kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Ana ve ara renklerin kullanımı
- Sıcak, soğuk renklerin kullanımı
- Hangi renklerin daha çok kullanıldığı
- Renklerin armonilerinin kullanımı

Leke kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Açık, koyu leke değerlerinin kullanılıp kullanılmadığı aranacak.

Eğitilebilir düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan, zeka yaşı 6-7 yaş arası olan öğrencilerin “Mevsimler Kralının Doğum Günü” adlı hikayeyi anlatan resimleri

Resim: 29

(6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 30

(6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 31

(6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 32

(6-7 yaş eğitilebilir)

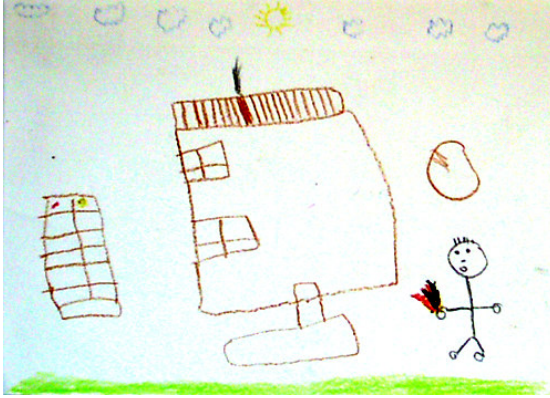
Resim: 33

(6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 34

(6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 35

(6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 36

(6-7 yaş eğitilebilir)

Edebalı İlköğretim Okulu 6-7 yaş grubu öğrencilerinin “Mevsimler Kralının Doğum Günü” adlı hikayeyi anlatan çalışmaları

Resim: 37

(6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 38

(6-7 yaş ilköğretim)

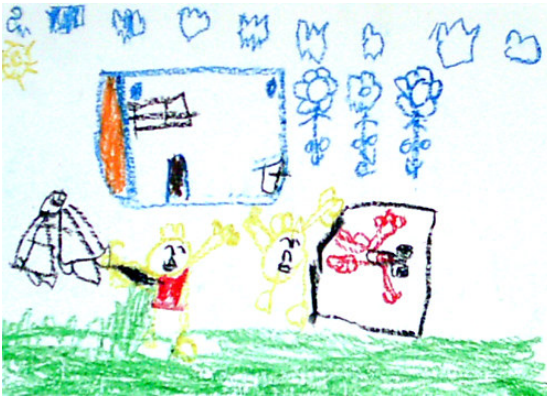
Resim: 39

(6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 40

(6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 41

(6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 42

(6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 43

(6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 44

(6-7 yaş ilköğretim)

5.3.1. Çizgi Kullanımı Bakımından

Resim 29'da dik, yan, eğik, oval, kırık, düz çizgilerin başarıyla kullanıldığı görülmekte. Resimde çizgisel ifadenin ağır bastığı, ev, ağaç, saray horozu, insan figürünün çizgi ile ifade edildiğini görmekteyiz. Resimde sık çizgi ve çizgide ton değerleri kullanılmamış. Resim 30 da kağıt yer çizgisi ile ikiye ayrılmakta, yer çizgisinin üzerine yerleştirilen ev, ağaç biçimleri siyah kontur çizgileri ile belirginleştirilmiş. Resimde bütün çizgi çeşitlerinin kullanılmasına rağmen, resmin genelinde çizgiler durağan bir etki oluşturmakta. Resim 31 kompozisyon oldukça sade, ev ve ağaç düz, yan, eğik, dik çizgilerin kullanımıyla oluşmakta, Resim 32 de çizgi biçimlerin sınırlarını belirlemek için kullanılmış. Kullanılan çizgiler durağan, kağıt yer çizgisi ile ikiye ayrılmış ve resimdeki bütün biçimler bu çizginin üzerine yerleştirilmiş. Çizgilerde herhangi bir ton değerine rastlamıyoruz. Resim 33 de çizgi kullanımı bakımından diğer resimlerden çok farklı değil, kağıt yer çizgisi ile ikiye bölünmüş ve üzerine yerleştirilen ev, ağaç, araba ve insan figürlerinin konturları belirgin şekilde çizilerek ifade edildiği görülür. Resim 34 de çizgiler diğer resimlere nazaran biraz daha hareketli. Ağacın dalları fıskırırcasına kaçışlar oluşturmakta, ayrıca kağıdın ortasındaki kazan imgesini oluşturan eğimli çizgiler kazanın yuvarlaklık hissini vermekte. Sık ve seyrek çizgilerin kullanıldığı ve çizgi ile biçim oluşturabildiği görülür. Ev ve evin merdivenlerinin çizimi bize dik, yan, kırık, düz çizgilerin kullanımını göstermektedir. Öğrencinin dik çizgilerde biraz zorlandığı görülüyor. Çizgiler hareketli, kağıdın yer çizgisi ile ikiye bölünmemiş olması da dikkat çeken diğer bir nokta. Resim 35 ve Resim 36 da çizgisel ifadenin fazla olduğu görülmekte. Resim 36 da düz, yan, eğik, dik, oval çizgilerin kullanımının başarılı olduğu, Resim35 de yan, dik çizgilerinin kullanımında sorun olduğu, çizgi ile biçim oluşturulabildiği görülmektedir.

İlköğretim I. Sınıf öğrencilerinin resimlerine çizgi kullanımı bakımından baktığımızda, Resim 37; kullanılan çizgilerin sert ifadeler taşıdığı, kırık, düz, yatay, dik çizgilerin bütünde kullanıldığı görülüyor. Çizgisel biçimlerin oluşturulabildiği, çizgilerde ton değerlerinin kullanılmadığı, sivri, düz ve köşeli çizgilerle resme hareketlilik verildiği görülmekte. Yer çizgisi olarak kağıdın alt kıyısı kullanılmış ve arkadaki dağlarla da derinlik hissi verilmiş. Resim 38 deki dağları oluşturan çizgiler Resim 37 ye göre daha yumuşatılmış, şatonun çatısında kullanılan sert çizgiler zıtlık oluşturmuş ve resme

hareket vermiştir. Resmin genelinde düz, yan, eğik, kırık, oval çizgilerin kullanımını görmekteyiz. Resim 39 ve Resim 40 da çizilen evlerin iç mekanları görülebilmekte, iki resimde de insan figürleri başarıyla ifade edilirken, üçgen çatılı evlerin konturları oldukça belirgin çizildiği görülmekte. Resim 40 da evin pencerelerinde kullanılan yuvarlak, dik, yan çizgilerin birlikte kullanılması resme hareket vermekte. Çizgilerde ton farklılığı kullanılmamış. Resim 41 'e çizgisel olarak en hareketli resim diyebiliriz. Kırık, düz, yan, eğik, dik, oval, kalın, ince, sert yumuşak çizgilerin hemen hepsine resimde rastlanıyor. Biçimler çizgi ile oluşturulmuş; sık, seyrek çizgiler kullanılırken, çizgilerde yön farklılığı da görülmekte. Resim 42 de dik, yan, eğik, oval, kırık çizgilerin kullanıldığı ve çizgi kalınlıklarının da farklılık gösterdiği görülüyor. Kullanılan çizgi farklılıkları sayesinde resim hareketli ve sık çizgilere rastlanmamaktadır. Çizgilerdeki ton değerleri farklı renkler kullanılarak verilmeye çalışılmış. Resim 43 de çizginin, figürlerin kenarlarının belirlenmesinde kullanıldığı görülüyor. Resimde eğik, dik, oval, yan çizgilere yer verilmiş, ağaçların dalları uzunlu kısıklı çizgilerin bir araya gelmesi ile oluşturulmuş. Resim 44 de bütün çizgi çeşitlerini görmemiz mümkün. Gökyüzünde uçan kuşların, rahat çizgi hareketleri ile oluşturulması resmin en önemli kısımlarındandır Resmin bütününde dik, yan, eğik, düz, oval, kırık bütün çizgi çeşitleri kullanıldığı için resim oldukça hareketli.

5.3.2. Renk Kullanımı Bakımından

Resim 29, Resim 34, Resim 35 renkliliğin az olduğu resimler, bu resimlerde çizgisel ifade ağır basmakta, Resim 29 da sıcak renkleri kırmızı, sarı, yeşil'i görmekteyiz, Resim 34 de kahverengi, mavi ve yeşil renklerini görmekteyiz. Resim 30 da oldukça soğuk bir hava hissi uyanmakta. Hikayede sonbahar anlatılsa da resimde kullanılan kahverengi, siyah, mavi, yeşil resmi kış havasında göstermekte. Resim 31 de kompozisyon bir önceki resmi andırırsa da evin boyamasında kullanılan sarı, kırmızı renkler ve ağaçta kullanılan turuncu renkle resim sıcak bir havaya bürünmüş. Her ne kadar ağaç yapraksız kuru bir ağaca benzese de kullanılan renkler canlılık vermekte. Resimde mavi, yeşil, sarı, turuncu birbirleri ile uyumlu olarak kullanılmış. Resim 32, gözümüzde soğuk bir ifade uyandırmakta, mavi ve yeşil rengin ağır basması soğukluğu vermekte; az da olsa

sarı ve kırmızının kullanılması soğukluğu kırmakta. Ara renk olarak sarı ve mavinin karışımından oluşan yeşilin kullanıldığı görülür. Resim 33 bu grup içinde en renkli resim; turuncu, kırmızı, mavi, sarı, iki farklı değerde yeşil ve siyahın kullanımıyla renklilik tamamlanmakta. Evin ön yüzünde turuncu, çatı ve yan kısmında kırmızının kullanılması, çimenlerde kullanılan yeşilin koyuluğu, ağaçta kullanılan yeşille farklı değerler taşımaları armoni oluşturmakta, Resmin genelinde sıcak renkler hakim, siyahın kullanılması biraz iç karartmakta. Resim 36 da ise çizgisel ifade ağırlıklı kullanılmıştır, fakat çimenleri sonbahar rengine boyamak için masalda anlatıldığı gibi yeşile kırmızı katılması ve biraz da siyah katarak koyulaştırılması çamurlaşmış bir etki verse de, anlatılanları uygulamaya çalışması resme anlam kazandırmaktadır. İnsan figürlerindeki turuncu ve mavinin kullanılması zıt renklerin uyumunu gösterirken kullanılan yeşil, mavi ve kahverengi resimde soğukluk hissi vermekte.

İlköğretim I. Sınıf (6-7 yaş) öğrencilerinin resimlerini renk kullanımı bakımından incelediğimizde; Resim 37 çizgisel bir çalışma. Mavi, kahverengi, sarı, kırmızı, yeşil ve siyahın kullanıldığı resimde bu renkler sadece çizgilerde kullanılmış. Resim 38 de turuncu, yeşil gibi ara renklerin yanında mavi, sarı gibi ana renkleri de görmekteyiz. Resimde bulunan şatonun renginin gri olarak yapılması kirlilik hissi yaratsa da insan figürleri ve doğadaki renk uyumu canlılığı sağlamakta. Resim 39 da ise öğrencinin tüm fonu sarıya boyayarak bize masaldaki sonbaharı ifade etmeye çalıştığı görülür. Baskın rengin sarı olduğu resimde kullanılan yeşil ve turuncu sonbaharı destekleyen renkler. Bulutlardaki, kralın elbisesindeki mavilik, lambanın kırmızılığı ve kralın tacındaki kırmızılık, çiçeklerin renkleri resimde bir armoni yaratmıştır.

Resim 40, çizgiselliğin hakim olduğu bir çalışma; ancak az da olsa kullanılan renklerin dengeli dağılımı kompozisyona uyumluluk getiriyor. Bulutların maviliği, ev simgesinde kullanılan mavilikteki ton farklılığı, kral figürünün elbiselerinde kullanılan mor, sarı ve turuncu renkler resimde armoni sağlamaktadır. Resimde ana ve ara renklerin kullanıldığı da görülür. Resim 41 de ifade aracı olarak çizgi; renk olarak üç ana renk bir arada görülüyor. Mavinin ağırlıklı kullanıldığı resimde, mavinin hemen yanında turuncunun kullanılması resme canlılık katmakta. Çimenlerin yeşil renginin, kırmızının yanında yer alması zıtlıkların uyumunu gösteriyor. Resim 42 de; birbirinin zıttı aynı zamanda tamamlayıcısı olan mor ve sarının yan yana kullanılması ve sarının şiddetini

azaltmak için sarının içinde turunculara yer verilmesi gözde hoş etkiler bırakmakta. Diğer kısımlarda kullanılan pembe, kırmızı ve sarı, kompozisyonu tamamlayan renkler. Resim 43 için sonbaharı bize en iyi anlatan çalışma diyebiliriz. Ağaçların kahverengi dalları, dökülen turuncu yaprakları, çimenin yeşili bize sonbaharı yaşatıyor. Turuncunun baskın olduğu resimde gökyüzündeki mavi bulutlar dengeyi sağlamakta. Kralın ve küçük prensin elbiselerindeki kırmızı ve yeşilin eşit miktarlarda kullanılması renk kalitesini artırmaktadır. Kompozisyonda ana ve ara renklerin kullanıldığı görülüyor. Resim 44 de boşluğu anlatan fonun maviye boyanması, ilk olarak mavi rengin gözümüze çarpmasına neden oluyor. Maviliğin içindeki turuncu şato, etrafının mavi ile kaplı olması nedeniyle gözümüze oldukça parlak görünmektedir. Resimde kağıdın üst kısmına çizilen ve derinlik hissi yaratan dağlar ve arkadaki sarı güneş, resmi hem renk olarak hem de kompozisyon olarak tamamlamakta. Ağacın dökülen yeşil yaprakları ve çimenin yeşili arasındaki ton farklılığı resme ton değerleri bakımından zenginlik katmıştır.

Resimlere genel olarak bakıldığında renk kullanımı bakımından ilk göze çarpan; zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin soğuk, daha mat renkleri tercih ettikleridir. Ana ve ara renklerin kullanımı bakımından İlköğretim I. Sınıf öğrencilerinin daha özgür davrandığını görüyoruz.

Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler birbirine yakın renkleri tercih ederken, İlköğretim I. grup öğrencilerinin zıt renkleri yan yana kullanmaktan korkmadıkları görüldü.

5.3.3. Leke Kullanımı Bakımından

Resim 29, Resim 30, Resim 31, Resim 32, Resim 33 kullanılan renkler gözde açık koyu etkisi yaratmaktadır. Resim 34 ve Resim 35 de çizgilerin sıklığı, seyrekliği ve kullanılan renkler gözde leke etkisi bırakırken, Resim 36 da renklerin üst üste kullanılması açık koyu leke değerleri oluşturmakta ayrıca çizgilerin sık yerleştirilmesi de göze leke hissi vermekte. İlköğretim I. Sınıf öğrencilerinin resimlerinde leke etkisi ise Resim 37 de çizgisel ifade ağır bastığı için leke değerlerine rastlanmamakta. Resim 38 de kullanılan renklerle leke hissi verilmiş, Resim 39, Resim 42, Resim 43, Resim 44

de renk farklılıkları açık koyu hissi uyandırmaktadır. Resim 44 deki çimenlerin yarısının koyu yeşil, yarısının açık yeşil ile boyanması açık, koyu leke değerini hissettirmekte. Resim 40 ve Resim 41 de çizgilerin oluşturduğu lekelerin yanında renklerin oluşturduğu lekeler görülür.

5.4.Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir zeka düzeyi 6-7 yaş arası olan öğrencilerle, ilköğretim okulu I. Sınıf 6-7 yaş öğrencilerinin serbest resim çalışmalarının belirlenen ölçütlere göre değerlendirilmesi.

Her grupta 8 resim bulunmaktadır ve resimler gruplar halinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar;

Çizgi kullanımı bakımından

Renk kullanımı bakımından

Leke kullanımı bakımından değerlendirilmiştir.

Çizgi kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Düz, dikey, yatay, eğik, kırık, oval, diyagonal çizgilerin kullanımı
- Çizgi ile biçim oluşturabilme
- Sık ve seyrek çizgilerin kullanımı
- Çizgi de ton değerlerinin kullanımı

Renk kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Ana ve ara renklerin kullanımı
- Sıcak, soğuk renklerin kullanımı
- Hangi renklerin daha çok kullanıldığı
- Renklerin armonilerinin kullanımı

Leke kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Açık, koyu leke değerlerinin kullanılıp kullanılmadığı aranacak.

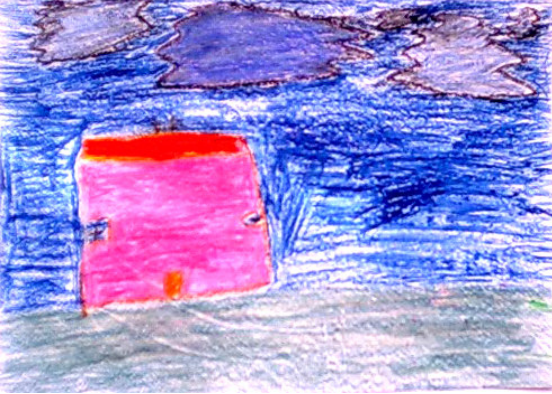
Eğitilebilir düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan, zeka yaşı 6-7 yaş arası olan öğrencilerin serbest resim çalışmaları

Resim: 45 (6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 46 (6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 47 (6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 48 (6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 49 (6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 50 (6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 51 (6-7 yaş eğitilebilir)

Resim: 52 (6-7 yaş eğitilebilir)

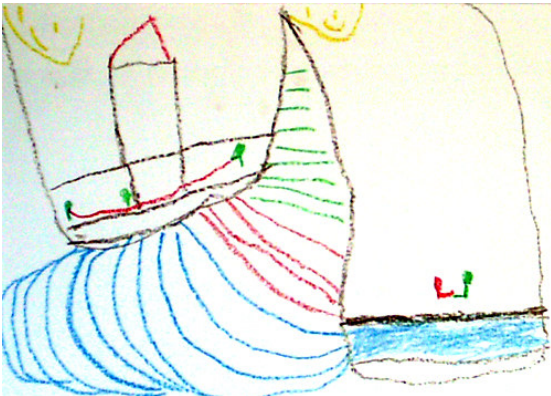
Edebali İlköğretim Okulu 1.sınıf, (6-7 yaş grubu) öğrencilerinin serbest resim çalışmaları

Resim: 53 (6-7 yaş ilköğretim)

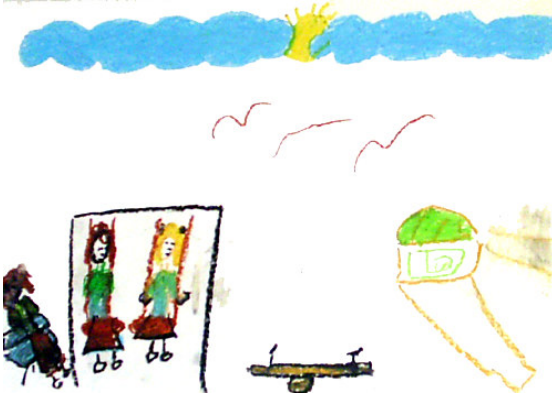
Resim: 54 (6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 55 (6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 56 (6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 57

(6-7 yaş ilköğretim)

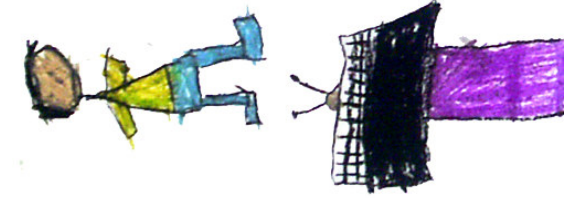
Resim: 58

(6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 59

(6-7 yaş ilköğretim)

Resim: 60

(6-7 yaş ilköğretim)

5.4.1. Çizgi Kullanımı Bakımından

Resim 45 de gökyüzünde görülen m şeklindeki kuşlar, ev, ağaç ve dağların sınırlarını belirlemek için kullanılan konturlar, resimdeki çizgisel ifadeleri bize göstermektedir. Çizgilerin genelinde ton değeri görülüyor. Bütün çizgi çeşitlerinin başarıyla uygulandığı görülür. Resim 46 ve Resim 48 çizgisel ifadenin ağır bastığı çalışmalar, iki çalışmada da bütün çizgi çeşitleri görülmektedir. Çizgilerde ton değeri görülmesi de pastel boya ile çizilen çizgilerdeki renk farklılıkları tonlama hissi uyandırmıştır. İki çalışmada da sık çizgilere rastlanmamakta. Resim 47 de kompozisyon sade, çizginin ancak biçimlerin konturlarını oluşturmada kullanıldığı görülmekte. Resim 49, Resim 50 de konturlar siyah pastel boya ile belirgin şekilde ifade edilirken iki resimde de dik, düz, yan, eğik, oval çizgiler görülür. Resim 51 de çizgilerde ton farklılıklarına; yer yer bastırarak koyulaşan ve kalınlaşan, ince, açık tonda çizgilere de rastlanmakta. Resim 52 de resimdeki biçimlerin boyanarak kapanması çizgilerin belirgin olarak görülmesini engellemektedir. Siyahla çizilmiş ev ve ağaç biçimi, yeşil rengin altında koyu leke

değeri oluşturduğu görülür. İlköğretim öğrencilerinin resimlerine bakıldığında; Resim 53 de insan figürlerinin konturları farklı renklerdeki pastel boya ile çizilerek betimlenmiş. Bu renk farklılıklarının çizgilerde ton değeri etkisi uyandırdığı görülüyor. Resim 54 ve Resim 58 de çizgi, yine biçimlerin konturlarında görülür. Resim 55, sık ve seyrek çizgilerin kullanıldığı, renksel farklılık nedeniyle çizgilerde ton değerlerini görebildiğimiz ve çizgi çeşitlerinin başarıyla uygulandığı bir çalışma. Resim 56, Resim 57 de çizgisel ifadeleri, Resim 56 daki insan figürlerinin kollarının, gövdelerinin, bacaklarının çizgi ile oluşturulduğu görülmekte. Resim 57 de çizgi çeşitlerinin başarıyla kullanılarak kompozisyonun oluşturulduğu, Resim 59 ve Resim 60 da çizginin konturları oluşturmakta kullanıldığı görülür. Resim 59 da kağıdın ön tarafında yer alan figürlerin konturlarının siyahla belirgin çizilmesi ve arkada bulunan ev, çiçek gibi biçimlerin daha açık renklerle çizilmesi bize yakınlık, uzaklık hissini vermekte.

Zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin resimlerinde kullanılan dik, düz, yan çizgilerin kullanımının daha başarılı olduğu çizilen ev imgelerinden açıkça görülmekte. Bunun nedeni olarak da bu çocuklarla yazmanın ilk basamağı olan çizgi çalışmasının uzun süre etkinlik olarak devam etmesi denilebilir. Yazı çalışmalarında kullanılan, çizgi çalışmalarındaki düzgün çizme kaygısını resim yaparken de duyduklarını, hem çalışmalarından hem de resim yaparken kurşun kalem aramalarından anlamak mümkün. Pastel boyanın kalın ucu öğrencilere resimdeki çizgisel ifadelerinde rahatsızlık vermektedir.

5.4.2. Renk Kullanımı Bakımından

Zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin resimlerinin bir önceki çalışmalarına göre renklendiği görülür. Resim 45 de yeşil rengin iki farklı tonunun resme hakim olduğu görülür. Yeşilin yanında turuncunun yeşil ile uyumunu görmek mümkün. Resim 46, çizgisel bir çalışma, bu yüzden renk kullanımı oldukça az. Evin dış yüzeyinde kullanılan mor, çizgilerinde kullanılan sarı ile kontrastlık oluşturmakta, sarı rengin şiddetinin düşük olması moru daha etkili göstermektedir. Resim 47 de kullanılan renkler soğuk ve kasvetli bir hava etkisi uyandırmakta, mavi rengin hakim olduğu resimde bulutlardaki ve yerdeki grilik resme ağır bir ifade katmakta. Evde kullanılan kırmızı,

pembe ve mavi; grinin içerisinde etkilidir. Resim 48, çizgiselliğin ifade aracı olarak kullanıldığı bir çalışma; kullanılan renklerde de yeşil ve kırmızının kontrastlık etkisi görülüyor. Resim 49 ve Resim 50 en renkli çalışmalardandır. Resim 49 da turuncu hakim renk, yanında mavi ve yeşil görülmekte. Renkler birbiriyle uyumlu ton değerlerinde kullanılmış, resimde sıcak bir hava hakim. Resim 50, ana ve ara renklerin kullanımı açısından en zengin çalışma. Kullanılan renkleri turuncu, mavi, kırmızı, yeşil, sarı ve kahverengi olarak sayabiliriz. Az miktarda da siyahı görmekteyiz, renklerin kullanım oranları bakımından ve ton farklılıkları bakımından resimde armoni oluşturmakta. Resim 51 çok renkliliğin yerine uyumlu renklerin yan yana gelmesinden oluşan bir kompozisyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahverengi ve sarı yan yana açık ve koyu değerler oluşturarak kullanılmış. Gökyüzündeki mavilik resme hareket katmaktadır. Resim 52 de tek rengin hakimiyeti görülüyor. Resimde yeşil renkle kağıdın yüzeyinin kaplandığı görülür. Siyah ile çizilen biçimler yeşil rengin altında koyu leke değerleri oluşturmaktadır.

İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde ise Resim 53 renk kullanımı bakımından zengin. Renklerin birbirleriyle uyumlu kullanıldığı, özellikle insan figürlerinin kıyafetlerinde kullanılan renklerin birbirleriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Aynı zamanda kadın figürlerinin kıyafetlerinde sıcak ve canlı renkler kullanılırken, erkek figüründe koyu ve ağır renklerin kullanıldığı görülüyor. Resim 54 de üç ana rengin yan yana kullanıldığı, sarı, kırmızı ve mavi oldukça şiddetli tonlarda, mavinin yanında yeşil ve turuncu görülür. Kullanılan ara renkler mavinin şiddetini kırmakta, bu yüzden resimde sarı ve kırmızı daha etkilidir. Figürlerin zemin rengi içinde fazla belirgin olmamaları, birbirine yakın renklerin kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Resim 55; tamamen çizgisel bir çalışma, çizgilerde kullanılan renkler ise birbiriyle uyum göstermekte, kırmızı ve yeşil çizgilerin yan yana kullanılması resimde hareketliliği artırmaktadır. Kullanılan mavi, kahverengi ve sarı renkler de uyumlu bir etki sağlamakta. Resim 56 çizgisel bir çalışma olmasına rağmen üç ana ve iki ara rengin etkili biçimde kullanıldığı bir resim. Resim 57 de uyumlu renkler görülüyor. Fakat siyahın kullanılması bazı renklerde kirlilik yaratmaktadır. Bunun yanında ana renklerin kullanıldığını görmek mümkün. Resim 58 kontrastlık kurallarını anlatan bir çalışma. Sarı ve morun yan yana getirilmesi, kırmızı ve yeşilin birbirine yakın yerlerde kullanılması kontrast renkleri yan yana görmemizi sağlamaktadır. Yan yana kullanılan yeşil ve kahverenginin uyumluluk hali de resimde

armoni yaratmıştır. Ancak resmin bütününde sarının kullanım alanının fazla olması, bu armoniyi bozsa da resimde kullanılan renkler etkili ve uyumlu görünmekte.

Resim 59 ana ve ara renklerin yan yana başarıyla kullanıldığı resimlerden. Özellikle yeşil ve kırmızının bir kare içinde yan yana eşit miktarda kullanılması etkiyi artırmakta. Siyahın resimde yer alması renkleri kirletse de etkiyi de güçlendirmekte. Resim 60 da siyah ilk dikkatimizi çeken leke olsa da mor daha etkili görünmekte. İnsan figürünü üstündeki sarı ve mavi renklerde kirlendiği için gerçek değerlerini yansıtmamakta. Renk kullanımı bakımından iki grup arasındaki farklılığın serbest resimlerde daha az olduğu görülüyor. Zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin resimlerinde ara renkler daha çok tercih edilirken, İlköğretim I. Grup öğrencilerinin resimlerinde ana renklerin daha çok tercih edildiği görülüyor. Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler bir önceki hikaye resimlemede daha çok çizgisel ifadeyi tercih ederken burada renksel ifadenin ağır bastığını görmekteyiz.

5.4.3. Leke Kullanımı Bakımından

Resim 45 de kullanılan yeşil rengin koyudan açığa doğru kullanılması bize açık koyu etkisi vermektedir. Renk farklılıkları da gözde leke etkisi bırakmakta. Resim 46 ve Resim 48 de leke etkisi ancak renk farklılıklarına bağlı oluşmaktadır. Resim 47 de boyama şekli açık koyu etkisi uyandırmakta, ayrıca kullanılan renkler gözde leke hissi yaratmaktadır. Resim 49, Resim 50 de kullanılan renkler göze açık koyu hissi verirken, bunun yanında Resim 51 de kahverenginin açık koyu değerleri ile birlikte kullanıldığını görülür. Resim 52 de boyama yönündeki farklılıklar açık koyu etkisi uyandırmaktadır. İlköğretim öğrencilerinin resimlerinden olan Resim 53, Resim 54 de kullanılan renk farklılıkları gözde leke etkisi bırakmakta. Resim 55 de ise çizgilerin yer yer sık kullanılması koyu leke değerleri oluşturmuştur. Resim 56, Resim 57 ve Resim 60 da leke hissini, kullanılan renkler vermektedir. Resimlerde kullanılan siyah, koyuluk değerini etkili bir şekilde vermekte. Resim 58 ve Resim 59 da yeşil rengin koyudan açığa doğru boyanması açık koyu leke değeri oluşturmuş. Bunun dışında renklerin dağılımı ve boyama şekli ile yönü, gözümüze leke hissi vermektedir. Genel olarak bakıldığında resimlerde leke kullanımı bakımından farklılık olmadığı söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, amaç bölümünde yer alan soruların çözümlenmesi amacıyla, bulgulardan varılan sonuçlara dayalı olarak araştırmanın konusuyla ilgili önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuç

Sanat toplumun her kesiminde farklı algılanmakta, sanatın algılanması toplumda yer alan insanların sanat hakkında sahip oldukları bilgileri ışığında şekillenmekte, bu bilgi ise sanat adına bazen olumlu, bazen de olumsuz olabilmektedir. Toplum olarak görsellik yaşantımızın büyük kısmını oluştursa da bu sanatsal bir görsellik anlamını taşımaz. Yaşadığımız şehirler, oturduğumuz evler, eğitim verdiğimiz okullar, sınıflar, caddelerimiz estetik anlamda güzeli taşımamakta. Güzel hepimizin istediği doğamızda var olandır fakat herkese göre farklılık gösterir. Sanatsal güzellik ise estetik değerler barındıran güzelliştir. Estetik anlamda güzeli yaşamak ancak sanatın hayatımızın içine girmesi ile olabilir. Sanatın hayatımızın içine girebilmesi, ancak bizi hayata hazırlayan eğitim sistemimizde hak ettiği şekilde yer alması ile gerçekleşebilir. Resim dersine zaman zaman sanat eğitimi de denebilmekte ve eğitim programlarımızda görsel sanatın eğitimini resim dersi üstlenmiştir. Bu araştırma boyunca da resim dersi yerine sanat eğitimi kavramı kullanılmıştır. Sanat eğitiminin amaçları; kişinin kendini ifade etmesini sağlamak, görsel algılama gücünü artırmak, yaratıcılığı geliştirmek, kişinin kendine güvenmesini sağlamak ve kişiyi geleceğe hazırlamak denilebilir. Bu amaçlar, eğitim kurumlarımızın hepsinde uygulanan sanat eğitiminin ortak amaçlarıdır.

Eğitimin amacı ise kişide istendik yönde davranış değişikliğinin gerçekleşmesidir diyebiliriz. Eğitilebilir düzeyde eğitime gereksinimi olan öğrencilerin normal arkadaşları ile eğitim almalarını engelleyen geç algılama, çabuk unutma, dikkatte dağınıklık gibi öğrenme özellikleri, eğitimin amacı olan davranış değişikliğinin gerçekleşmesini geciktirmektedir. Öğrencilerin bu sorunlarını en aza indirerek eğitimlerini sağlıklı şekilde sürdürebilmeleri için eğitimin bir bütün olarak ele alınması gerekmekte, bu anlamda bütünlüğün içinde yer alan sanat eğitimine de büyük rol

düşmektedir. Algılamayı güçlendirmesi, defalarca deneme fırsatı vermesi, iş bitirme olanağı sunarak başarıyı tattırması, kendini ifade imkanı vermesi gibi özellikler; sanat eğitiminin amaçlarında da yer alan özelliklerdir. Sanat eğitiminin bu özellikleri özel eğitim gerektiren öğrencilerin gereksinimleri ile paralellik göstermekte. Sanat eğitiminin amaçları özel eğitim alanında hedeflenen amaçlardır. Yapılan çalışmalarda normal eğitim alan öğrencilerin resimleri ile aralarında benzerliklerin fazla olması, bu çocukların eğitiminde sanat eğitiminin diğer derslerle birlikte amacına uygun olarak verildiğinde özel eğitim gerektiren öğrencilerin gelişimlerine katkı sağladığı görülmüştür. Uygulamada sanat eğitiminin daha çok el göz koordinasyonunu geliştirici çalışmalardan öteye gitmemesi, sanat eğitiminin gerçekleştirebileceklerini aza indirmektedir. Sanat eğitimi, algıyı güçlendirmesi, bireyin sosyal çevreye uyum sağlaması, arkadaşları ile işbirliği yapması, bir işe başlayıp bitirmesi ile kendine güvenini sağlamaktadır. Kendine duyduğu güvenle öğrenmeye daha istekli olması, sanat eğitiminin sunduğu doğru uyarıcılarla zihinsel gelişimin ilerlemesi, bu dersin uygulamasında önem verilmesi gereken noktalardır. Öğrencilerin bu özellikleri kazanması sonucu diğer derslerdeki başarıları da buna bağlı olarak artacaktır.

Okullarda yapılan çalışmalardan elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucu bazı genellemelere ulaşılmıştır.

Çalışmaların uygulama aşamasında zihinsel yetersizliği olan eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin çok daha heyecanlı oldukları, üzerlerindeki başarıya duygusunun baskısı açıkça görülebilmektedir. Anaokulundaki öğrencilerin çalışmaya olan tutumları, sıradan bir etkinlik çalışması gibi olurken, içlerindeki hayal dünyaları masalı resimlemede ve serbest çalışmada rahatça gün yüzüne çıkabilmiştir. Zihinsel yetersizliği bulunan öğrencilerin yaşamışlıklarının daha fazla olması, toplumun, okul hayatının üzerlerinde oluşturduğu kabul edilme ve kabul edilen işler yapabilme baskısı, onların hayal dünyalarına ulaşabilmeyi zorlaştırmaktadır. Resimlerinde özgünlük yerine öğrenilmiş biçimleri görmekteyiz. Resimlerin hemen hemen hepsinde gözümüze çarpanlar dört köşe ev simgesi, + şeklinde pencereler, evin kenarında bazen dalları olan bazen de top şeklindeki ağaçlardır. Resimlerde anlatılan hikayeden sahneler de olsa bu ev, ağaç simgelerinden oluşan kompozisyon resmin ana öğelerini oluşturmaktadır. İlköğretim I. Sınıf öğrencilerinin şato, kral, kraliçe, prens gibi kavramları hayallerinde canlandırarak

resimleyebildikleri görülüyor. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin resimlerinde bu kavramların çöp adamdan ve dört köşe evlerden farklı şekilde ifade edilmediği görülür.

Uygulama sırasında zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin resim yapmaktan çekinerek resme başladıkları görülen davranışları arasındadır. Bunun nedeni de “güzel yapamam” korkusudur. Birbirlerinin yaptıklarını sürekli takip ettikleri, resimlerindeki etkilenmelerinden fark edilebilmektedir. Öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin eksik olması onların ifade güçlerini de engellemektedir.

İlköğretim I.sınıf öğrencilerinde bu sorunlara rastlanmamaktadır. Hikayeyi dinledikten sonra heyecanla işe koyulup hikayeyi anlatmaya başlamışlardır. I. Sınıf öğrencilerinde güven eksikliği daha az görülürken, resimlerinde çizdikleri figürlerden ve kullandıkları renklerde kendilerine olan güvenlerini görebiliyoruz. Ayrıca yaşlarının vermiş olduğu hayal dünyalarını da resimlerinde ifade etmekten çekinmemektedirler. Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin öğrenme özellikleri arasında da bulunan okuduğunu anlama ve anlatma sorunu, anlatılan hikayeyi resimlemede de görülür. Serbest konulu resimlerde kendilerini daha rahat hissettikleri, resimlerinin renklendiği ve biçimlerin kendilerinden daha emin bir hal aldığı görülür. Daha önceki çalışmalarında olduğu gibi manzara resimlerinin ağırlıklı olduğu, yani ev ve ağaç simgelerinin bulunduğu kompozisyonların yer aldığı görülüyor. İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde bunun tersi olarak insan figürleri ağırlıklı olarak resmedilmiştir. Bütün resimlerde her öğrencinin kendine özgü ifadesi, boyama şekli ve çizimlerinde rahatça görülür. Resimlerinden rahatlıkları ve kendilerine olan güvenleri fark edilir. Buradan da şu sonucu çıkarabiliriz; İlköğretim öğrencileri çocukça dünyalarını açıkça ortaya çıkarmaktan korkmazken zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin duygularını ve hayallerini ifade edemedikleri görülür. Öğrencilerin kendilerini diğer insanlardan farklı hissetmeleri ve kendilerinde olan fakat anlayamadıkları eksiklikleri nedeniyle kendilerini ifade etmeleri gereken çalışmaları korku ile yaptıkları, resimlerinden anlaşılabilir.

Bu çalışmalardan çıkan sonuç; resim dersi bu çocukların öğretilmiş dünyalarında onların kendilerini tanımaları ve tanıtmaları için bir araçtır. Fakat başaramama korkusu ve güven eksikliği gibi nedenlerle dünyalarını yansıtamamaktadırlar. Ayrıca

yaşanmışlıklarının fazla olması, fiziksel yapılarının yaşlarını yansıtmaması onların üzerlerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bütün bu olumsuzluklar resim dersinin amaçlarına ulaşmasını engellemekte, fakat bu olumsuzluklar sadece resim dersinin amaçlarına ulaşmasını değil diğer derslerdeki verimi de düşürmektedir. Resim dersinin uygulama yöntemleri, terapi özelliği ve çok yönlülüğü sayesinde yine bu olumsuzlukları yok edecek ders (resim dersi) Sanat Eğitimi'dir. Yaş guruplarına göre resimlerin tamamına bakıldığında eğitilebilir çocuklar ve normal eğitim alan öğrencilerin resimlerinde benzerliklerin, farklılıklardan daha fazla olduğu görülmektedir. Pastel boyayı, kağıdı kullanma özellikleri bakımından da gruplar arasında farklılıklar görülmemiştir. Kullanılan görsel öğelerden renk, leke ve çizgi kullanımı bakımından özel eğitim gerektiren eğitilebilir zekaya sahip öğrencilerin resimleri ile normal eğitim alan öğrencilerin resimleri yakın özellikler taşımaktadır. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin geçmişteki olumsuz yaşantıları, çevrenin etkisi, fiziksel koşulları derse karşı tutumlarını olumsuz etkilemektedir. Görsel öğelerin kullanımındaki farklılıklar da bu olumsuzlukların yol açtığı güven eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu olumsuz koşulların en aza indirilmesi yine sanat eğitiminin terapi yönü ile sağlanabilir.

6.2. Öneriler

1. Özel eğitim alan 3-7 yaş grubu eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin resim dersine karşı tutumlarının daha olumlu olabilmesi için bu derslerin branş öğretmenleri tarafından işlenmesine önem verilmelidir.
2. Özel eğitim alan 3-7 yaş grubu eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin kendilerini ifade etmekteki çekingen tavırlarını değiştirebilmek için, kendini ifade olanağı sunan resim dersinden faydalanılmalı ve derse gereken önem verilmelidir.
3. Özel eğitim alan 3-7 yaş eğitilebilir düzeydeki öğrenciler ile normal eğitim alan 3-7 yaş grubu öğrencilerin yaptığı resimlerde çizgi kullanımı bakımından benzer yanların daha fazla olduğu çalışmalarda görülmektedir. Buna bağlı olarak bu öğrencilerin eğitimlerinde ortak sanatsal etkinlikler düzenlenmeli ve öğrenciler arasında etkileşim sağlanmalıdır.

4. Özel eğitim alan öğrencilerin resimlerinde renk kullanımı bakımından normal öğrencilerin resimlerinden farklı olarak ana renklerin daha fazla kullanıldığı görülür. Bu da renklerin azlığından kaynaklanmaktadır. Özel eğitim alan öğrencilerin dünyalarının renklendirilmesine çalışılmalı ve buldukları ortamlarda renklilik sağlanmalıdır.
5. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin renk bilgilerini geliştirmek için iyi resimlenmiş çocuk kitaplarından faydalanılmalı ve resim dersi ile diğer derslerin işbirliği içerisinde yürütülmesine özel eğitim alanında da önem verilmelidir.
6. Çocukların etraflarındaki renkleri doğru algılayabilmeleri ve doğru kullanabilmeleri için doğadan yeterince faydalanmaları sağlanmalıdır.
7. Özel eğitim alan öğrencilerin ve normal eğitim alan öğrencilerin resimlerinde leke kullanımının daha iyi olabilmesi için öğrencilerin açık koyu leke değerlerini tanımaları sağlanmalıdır.
8. Resim dersinde çocukların kendilerini rahatça tanıtabilecekleri çalışmalar tercih edilmeli ve resim dersinin yapıldığı ortam buna göre düzenlenmeli.
9. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere resim dersinde başarıma duygusunu tadabilecekleri çalışmalar yaptırılmalıdır.
10. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin eğitiminde resim dersinin bireysel eğitim olanağı sunmasından yeterince faydalanılmaya çalışılmalıdır.
11. Öğrencilerin kendilerine güvenlerinin yerine gelmesi ve kendilerini ifade edebilmeleri için öğrenci çalışmalarının sergilenmesine önem verilmelidir.

7. EKLER

7.1. Ek-1

Terlikleri Kim Giyecek

Yazan: Aytül AKAL, Uçanbalık Yayıncılık, İstanbul-Birinci basım 2003

Bir varmış bir yokmuş minimini bir çocuğun, minimini terlikleri varmış. Bu terlikler tam bu küçük çocuğun ayağına göreymiş, ama küçük çocuk onları bir türlü giyemez, hep yerlere basarmış.

Annesi her zaman, “Yine mi yerlere basıyorsun? Nerede bakayım senin terliğin?” diye söylenip dururmuş. Ama küçük çocuğa sorarsanız onun bu işte hiç kabahati yokmuş doğrusu. Çünkü bu terlikler sihirli terliklermiş. Durmadan evin içinde oraya buraya saklanır, giymek için aradığında çocuk onları bir türlü bulamazmış.

Sihirli terlikler ise çocuğun kendilerini yeterince aramadığından şikayetçiymiş. Yatak altlarında, kapı arkalarında, hatta bazen de oyuncak sepetinin içinde beklemekten çok sıkılıyorlarmış. Bir gün, çocuk yine evin içinde yalnızak dolaşırken, terlikler gizlice kapıdan süzülüp, terliklerini her zaman kullanacak birini aramaya çıkmış. Yolda, top oynamakta olan bir sürü çocukla karşılaşmışlar. Bu çocuklardan birinin terliği olmak isterler miymiş acaba? Neden olmasın? Kendilerini çocuklara şöyle bir göstermişler. Bakalım hangi çocuk bu sihirli terliklere sahip olmak isteyecekmiş.

Çocuklar terlikleri görünce, “Aaa, şunlara bakın, “diye bağışmışlar. Sonra oynamakta olduklara eski püskü renksiz topu bir kenara bırakıp terliklere birbirlerine atmaya başlamışlar.

“Al, işte seni vurdum”

“hayır, asıl sen vurdum”!

Çocuklar terliklerle savaşçılık oynamaya başlamamışlar mı? Terlikler çok korkmuş. Ya yırtılıp kullanılamaz hale gelirlirse? “Buradan hemen kaçmalıyız. “diye düşünmüşler. Çocuklar attıkları yerde onları ararken, hemen yeniden yola koyulmuşlar.

Az gitmişler uz gitmişler, gide gide bir ormana ulaşmışlar. Burası çiçekler ve ağaçlarla dolu, yemyeşil bir yemiş, terlikler buradan çok hoşlanmışlar. Oradan geçen minik bir tavşan görmüş onları. “Aaa, ne güzel! Kulaklarıma da çok yakışır,” diyerek,

terlikleri kulağına geçirmiş. Ama terlikler kulağına ağır gelmiş, acıtmış. “ Ne biçim kulaklık bunlar böyle,” diyerek terlikleri fırlatıp atmış.

Terlikler yine yola koyulmuş. Ama çok gitmemiş ki, yavru bir file rastlamışlar. Fil terlikleri hortumu ile almış, incelemiş. Pek hoşlanmış. Bir tekini hemen hortumuna takmış. Öbür tekini kuyruğuna geçirmiş.

Ama böyle hiç rahat edememiş. Hortumuna taktığı terlik yüzünden rahat nefes alamıyor, kuyruğundaki terlikte durmadan düşüyormuş.

Filin bu halini küçük zürafa görmüş, “Olur mu hiç öyle şey?” demiş.

“Terlikler hortuma takılır mı?”

Onlar asıl boynuzlara takılmak içindir.”

Almış terlikleri filden küçük boynuzlara takmış. Küçük zürafayı her gören, kahkahalarla gülüyormuş. Başında taşıdığı terliklerle gerçekten çok komik olmuş. Oradan geçen sincaplar bunlar tam bize göre demişler fakat terlikler onların ayaklarına büyük gelmiş. Ormandaki bütün hayvanlar bir araya gelip bu terlikler en iyi kimin ayağına olu diye düşünmüşler. Sonunda bulmuşlar. “Terlikler en iyi maymunun ayaklarına olur,” demiş bütün hayvanlar. “Hem o istediği zaman ayakta da durabilir. Böylece terlikler arka ayaklarına rahatça uyar.” Hemen koşup maymunu bulmuşlar.

Maymun terlikleri giymiş. Pekte yakışmış. Ormanda bir süre keyifle dolaşmış herkese terliklerini göstermiş. Ama karnı acıkıp meyve toplamak için ağaçlara tırmanmaya kalkışınca, terlikler ayağından fırlamış. Terlikleri maymunda istememiş.

Terlikler evden kaçtıklarına pişman olmuşlar ve geri dönmeye karar vermişler. Eve döndüklerinde bir daha hiç saklanmayacaklarmış, küçük kız onları giyebilsin diye hep ortalarda olacaklarmış.

7.2. Ek-2

MEVSİMLER KIRALI'NIN DOĞUM GÜNÜ

Yazan : Aytül AKAL, Uçanbalık Yayıncılık, İstanbul-Birinci basım, 2003

Mevsimler kralı o sabah erkenden kalkmış. “Bugün benim doğum günüm. Herkes uyurken kendime harika bir sonbahar sabahı hazırlayayım,” diye düşünmüş. Kraliçeyi uyandırmasın diye Saray Horozu’nu da yanına alıp boyalarını koyduğu dolaba gitmiş.

“Hmm, sarı boya kalmamış... Ooo, bu kırmızı boyada yetmez,” demiş. “Sonbahar için yeni boya almam gerek...” Garajdan motosikletini çıkarmış. Kaskını takip motoruna atlamış ve marketin yolunu tutmuş.

Kraliçe o sabah çok geç uyanmış. Saray penceresinden bahçeye bir göz atmış ki, o da ne! Sonbaharın başladığına dair hiçbir iz yokmuş. Gökte hala yaz güneşi parlıyormuş.

“Kral her yıl doğum gününü sonbaharın ilk gününde kutladığını unuttu mu yoksa?” demiş Kraliçe.

Küçük Prens, “Ben yazı daha çok seviyorum,” demiş. “Sonbahar gelmesede olur...”

“Yaz biter, sonbahar gelir. Doğanın düzeni bu,” demiş Kraliçe. “ Hem Kral sonbaharı çok sever.”

Kraliçe’yle Küçük Prens, bahçeye çıkıp Kral’la Saray Horozu’nu aramışlar. Ama ortalarda kimsecikler yokmuş. O da ne? Motor gürültüsü de nereden geliyormuş? “Doğum günüm için her şey hazır,” diye seslenmiş Kral. “Sonbaharı da boyadım mı, tamamdır. Hemen pastayı keseriz. Karnım çok aç!”

“Kahvaltı hazır,” demiş Kraliçe. Ama Kral o sabah kahvaltı etmek değil, pasta yemek istiyormuş. Kral yeni aldığı kırmızı ve sarı boyayı, kazanlara doldurmuş. “Bu boyalarla birbirinden güzel sonbahar renkleri yaratabilirim,” demiş.

“Farklı kahverengi tonları elde etmek için azıcık siyah boya da gerekir.” Kırmızı boyanın üzerine birkaç kaşık siyah koymuş.

“Biraz da sarı katsam...” “Çok yoruldu ama bitmek üzere...” demiş Kral. “Çimenleri de boyadım mı, pastamı yiyebilirim.”

Kraliçe'ye seslenmiş: “Sonbahar hazır. Sıra pastada...” “Tamam tamam, hemen getiriyorum!” demiş Kraliçe. Kral, sonbaharın güzelliğini göstermek için Kraliçe'yi bahçeye çıkarmış ki, ne görsün!

Gördüğü, hiç de sonbahara benzemiyormuş! “Tembellik etme,” demiş Kraliçe, pastayı içeri götürürken. “Sonbaharı hazırlamadan pasta yemek yok!”

“Kırmızıyı kullanmasam da olur. Sarıyla şu işi çabucak bitireyim...” “Tamam oldu. Gel bak, her yer sapsarı...” demiş Kral. “Gelirken pastayı da getirmeyi unutma!” Kraliçe, pastayı alıp bahçeye çıkmış ki ne görsün! Bahçede hala yaz sürmüyor mu? “Sonbahar gelmeden kimseye pasta yok!” demiş Kraliçe kızgın kızgın. Pastayı alıp saraya dönmüş.

“Sarı boyada bir sorun vardı herhalde. Neyse, sonbahara kırmızı da yeter.”

“Çabuk olmalıyım, yoksa açlıktan öleceğim...” “Bitti! Bitti! Sonbahar geldi. Yapraklar döküldü... Kuşlar... Pastamı getir!”

“Hiçbir şey yapmamışsın!” demiş Kraliçe. “Anlamıyorum...” demiş Kral. “Bütün renkleri değiştirmiştin. Herhalde yeni aldığım boyalar bozuk...”

“Şimdi anlarız,” demiş Kraliçe. Ve, elindeki pastayı yere bırakıp...

...boya musluğunu sonuna kadar açmış. O da ne! Kral çok şaşırılmış: “Aaa! Boyalar sağlamış!” Kraliçe, “Hmmm... Anlaşılan yazın bitmesini istemeyen birileri var burada,” demiş. “Haydi bakalım, hep birlikte çalışalım. Yoksa sonbahar bugüne yetişmez. Pastayı da yiyemeyiz...” diye uyarılmış Kraliçe. “Kral'ı anlamakta pek zor. Sabahtan beri pasta pasta diye tutturmuştu, şimdi de horul horul uyuyor!”

7.3. Ek- 3**T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ****Sayı:** B.30.2.ANA. 0.70.00.01- 400- 368/2738
2005

Tarih: 28 Nisan

Konu: Uygulama İzni**BİLECİK VALİLİĞİNE
(Milli Eğitim Müdürlüğü)
BİLECİK**

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ayşe DEMİR, “Sanat Eğitiminin Özel Eğitim Alanındaki Yerinin Tanımlanması ve Mevcut Durumda Sanat Eğitiminin Amaçlarının Özel Eğitim Alanında Araç Niteliğinde Kullanılması Arasındaki İlişki” başlıklı yüksek lisans tezini hazırlamaktadır. Araştırma yapabilmesi için ekli listede belirtilen okullarda uygulama çalışması yapması gerekmektedir.

Bilgilerinizi, adı geçen öğrencinin söz konusu uygulamayı yapabilmesi için gerekli izin verilmesini arz ederim.

**Prof. Dr. Atila BARKANA
Rektör a.
Rektör Yardımcısı**

7.4. Ek-4

T.C.
BİLECİK VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI: B.08.4.MEM.4.11.00.02.500/5450
KONU: Uygulama İzni

VALİLİK MAKAMINA
BİLECİK

İlgi: Anadolu Üniversitesinin 28/04/2005 tarihli ve 368/2738 sayılı yazısı.

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-iş Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ayşe DEMİR' in "Sanat Eğitiminin Özel Eğitim Alanındaki Yerinin Tanımlanması ve Mevcut durumda Sanat Eğitiminin Özel Eğitim Alanında Araç Niteliğinde Kullanılması Arasındaki İlişki" başlıklı yüksek lisans tezi için, Bilecik İlköğretim Okulu ve İş Okulu, Bilecik Anaokulu ve Merkez Edebalı İlköğretim Okulunda uygulama çalışması ile ilgili Anadolu Üniversitesinin ilgi yazıları ekte sunulmuş olup; Adı geçen okullarda çalışmanın yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Enver KANDİL
Milli Eğitim Müdür V.

OLUR
12.05.2005
Osman ATEŞ
Vali a.
Vali Yardımcısı

KAYNAKÇA

Artut, Kazım. **Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri**. İkinci basım, Ankara, Anı yayınları,2002.

Ataman, Ayşe. **Türkiye’de Özel Eğitime yeni yaklaşımlar**. Millî Eğitim Dergisi, 136, 22-23, 1997.

Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997’ye)**. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi yayınları,1997.

Bloom, Benjamin S. **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**. çev.: Prf.Dr. Durmuş Ali Özçelik, M.E.B. yayınları,İstanbul,1995.

Çağlar, D. **Türkiye’de Özel Eğitimin bugünkü durumu ve sorunları**. Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi, Ankara: 24-28 Eylül. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları,1990.

Eriñç, Sıtkı. **Resmin Eleştirisi Üzerine**.1. baskı, İstanbul, Hil Yayınları, 1995.

Eripek, Süleyman. **Özel Eğitim**. Açık Öğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, 4. baskı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi yayınları, 2005.

Erbay, Mutlu. **Plastik Sanatlar Eğitiminin Gelişimi**. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1997.

Gökaydın, Nevide. **Temel Sanat Eğitimi**. M.E.B. Yayınları, İstanbul, 2002.

Kırıñoğlu, Olcay T. **Sanatta Eğitim, Görmek Öğrenmek Yaratmak**. İkinci basım, Ankara, Pegem Yayıncılık, 2002.

Özsoy, Özyürek, Eripek. **Özel Eğitime Giriş**. Ankara, Karatepe Yayınları, 1988.

Özsoy, Yahya. **Türkiye’de Özel Eğitim:Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi**. Ankara: 24-28 Eylül. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları,1990.

Özsoy, Vedat. **Resim-İş Eğitimi ile İlgili Raporun Düşündürdükleri**”. Eğitim, 4: 58-70, 1993.

Özsoy, Vedat. **“Türkiye’de Resim-İş Eğitimi (Sanat Eğitimi) Tarihine Kısa Bir Bakış”**. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16, 1: 109 – 121,1996a.

Özsoy, Vedat. **“Resim-İş Eğitimi (Sanat Eğitimi): Amacı ve Yapılanması.”**Millî Eğitim, 131 Temmuz-Ağustos-Eylül: 37-40, 1996b.

Özsoy, Vedat. **“Yetmiş beşinci Yıla Sanat Eğitimi ve Öğretimi (Resim-İş Eğitimi).”** Millî Eğitim, 139 Temmuz-Ağustos-Eylül: 58-65, 1998.

Renda, Günsel ve T. Erol. **Başlangıcından Bugüne Çağdaş Türk Sanatı Tarihi 1**. İstanbul: Tıglat Yayınevi,1980.

Read, Herbert. **Sanat ve Toplum**. Ankara, Umran Yayınları, 1981.

Tansuğ, Sezer. **Çağdaş Türk Sanatı**. İstanbul, Remzi Kitapevi,1993.

Telli, Hidayet.**“Türkiye’de Resim-İş Öğretimine Genel Bir Bakış.”** Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları, Ankara: T.E.D. Yayınları, 1990.

Mevzuat (2002). Özürlülerle ilgili mevzuat. Ankara: T. C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, No: 19.

Şûra Raporu, (1999). I. Özürlüler Şûrası: Çağdaş toplum çağdaş yaşam ve özürlüler. 29 Kasım- 02 Aralık . Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.

Alakuş, Ali. “Dünden Bugüne Sanat Eğitimi”, **Bilimin ve Aklın Aydınlığında Dergisi**, sayı:27: Mayıs 2002.

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Okulu Resim İş Ders Programı, İstanbul, 2002, s:5

İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Programı, Ankara, 2001.

36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, Ankara, 2002.

Yayınlanmamış Tezler

Gerçek, Turgut. “İlköğretim Okullarındaki İşitme Engelliler İçin Resim Eğitimi Programı ve Bu Programın İşitme Engelli Kişinin Resimsel Gelişimine Etkisi.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi EBE, 2003.

Işık, Hülya. “Zihinsel Engelli Çocukların El Becerilerinin Gelişmesine Resim-iş Dersinin Katkısı İle İlgili Özel Eğitim Öğretmenlerinin Görüşleri.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi EBE, 2003.

Salderay, Bülent. “Zihinsel Engelli Bireylerle Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Plastik Sanatlar Eğitimine İlişkin Görüşleri.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi EBE, 2001.

Başvurulan internet adresleri

<http://www.egitim.com/ozel-egitim/zihinsel-engelli-cocuklar>

<http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/160/alakus.htm>

<http://www.meb.gov.tr>

<http://www.egitim.com/ailesi/ozel-egitim/egitilebilir-zihinsel-engelliler>